

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT

**TÜRKİYE’DE HANEHALKLARINA YAPILAN SOSYAL
YARDIMLARIN BELİRLEYİCİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Behice CANATAN

MAYIS - 2020

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT

**TÜRKİYE’DE HANEHALKLARINA YAPILAN SOSYAL
YARDIMLARIN BELİRLEYİCİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Behice CANATAN

MAYIS - 2020

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT

**TÜRKİYE’DE HANEHALKLARINA YAPILAN SOSYAL
YARDIMLARIN BELİRLEYİCİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Behice CANATAN

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Egemen İPEK

MAYIS – 2020

GÜMÜŞHANE

BİLDİRİM

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “Türkiye’de Hanehalklarına Yapılan Sosyal Yardımların Belirleyicileri” isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

22 / 05 / 2020

Behice CANATAN

ÖNSÖZ

Çalışma konusunun belirlenmesi dahil çalışmanın hazırlanma sürecinin her aşamasında bilgilerini, tecrübelerini benimle paylaşan ve kıymetli zamanlarını esirgemeyerek bana her fırsatta yardımcı olan değerli hocam ve danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi Egemen İPEK başta olmak üzere, hayatımın her alanında benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme ve dostlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gümüşhane-2020

Behice CANATAN

ÖZET

CANATAN, Behice. Türkiye'de Hanehalklarına Yapılan Sosyal Yardımların Belirleyicileri, Yüksek Lisans Tezi, 2020, (XI+43)

Sosyal yardımlar ayni ve nakdi yardımlar yoluyla bireyler veya haneler arasındaki eşitsizlikleri önlemede kullanılan en önemli sosyal politika araçlarından biridir. Sosyal yardımların kimlere ve hangi kriterlere göre verileceği ve sosyal yardım alıcılarının sosyo ekonomik profillerinin incelenmesi, uygulanan sosyal yardımların ne derece verimli olduğunu ölçmek açısından önemlidir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'in yapmış olduğu Hanehalkı Bütçe Anketi (HBA) mikro veri setinden yararlanarak kantil regresyon yöntemiyle sosyal yardımların, haneye ait; yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim gibi hanehalkı sosyo ekonomik faktörlerinin etkisini araştırmaktır. Ekonometrik analiz neticesinde elde edilen önemli bulgular; kadınların erkeklerden, bekar bireylerin evlilerden daha fazla sosyal yardım aldığı sonucudur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Yardımlar, Hanehalkı, Kantil Regresyon

ABSTRACT

CANATAN, Behice. The Determinants of Social Transfers to Turkish Households, Master Thesis, 2020, (XI+43)

Social welfare is one of the most important social policy tools which are used to prevent inequalities between sections and individuals via in kind and in cash welfare. It is important to whom and according to what criterias social welfare is going to be given, evaluating the social and economic statues of the people who needs social welfare is important in terms of measuring to what extent social welfare is useful. The aim of this study is to investigate the effect of social and economic factors of household such as age, gender, marital status education by benefitting from the set of micro data of Household Budget Survey done by Turkey Statistical Institution with the method of quantile regression. Important findings obtained as a result of econometric analysis; It is concluded that women receive more social benefits than men and single individuals receive more benefits that married people.

Keywords: Social Welfare, Household, Quantile Regression

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

KABUL VE ONAY.....III

BİLDİRİM.....IV

ÖNSÖZ.....V

ÖZET.....VI

ABSTRACT.....VII

İÇİNDEKİLER.....VIII

TABLolar LİSTESİ.....X

KISALTMALAR LİSTESİ.....XI

GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOSYAL YARDIMLAR.....3-9

1.1. Sosyal Yardımların Kavramsal Çerçevesi.....3

1.2. Türkiye’de Sosyal Yardım Anlayışı.....4

1.3. Türkiye’de Mevcut Sosyal Yardım Programları.....6

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOSYAL YARDIMLAR ÜZERİNE LİTERATÜR İNCELEMESİ.....10-20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOSYAL YARDIMLARIN BELİRLEYİCİLERİ ÜZERİNE EKONOMETRİK ANALİZ.....21-31

3.1. Kantil Regresyon.....22

3.2. Veri Seti.....24

3.3.Ampirik Bulgular.....26

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	32
------------------------------------	-----------

KAYNAKÇA.....	34
----------------------	-----------

EKLER

EK 1. Kantil Regresyon Sonuçları (2004-2015).....	42
--	-----------

ÖZGEÇMİŞ.....	43
----------------------	-----------

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Ana Gruplar Temelinde Uygulamadaki Sosyal Yardım Programları.....	9
Tablo 2. Değişkenlere Ait Açıklayıcı Bilgiler.....	25
Tablo 3. 2003 Yılı Model Tahmin Sonuçları.....	27
Tablo 4. 2007 Yılı Model Tahmin Sonuçları.....	28
Tablo 5. 2011 Yılı Model Tahmin Sonuçları.....	30
Tablo 6. 2015 Yılı Model Tahmin Sonuçları.....	31

KISALTMALAR LİSTESİ

TÜRKÇE		İNGİLİZCE	
AÇSHB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	MOFLSS	Ministry of Family, Labor and Social Services
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	MOFSP	Ministry of Family and Social Policy
EKK	En Küçük Kareler	OLS	Ordinary Least Squares
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	GDP	Gross Domestic Product
HBA	Hanehalkı Bütçe Anketi	HBS	Household Budget Survey
HHB	Hanehalkı Büyüklüğü	HHS	Household Size
SRAP	Sosyal Riski Azaltma Projesi	SRMP	Social Risk Mitigation Project
SYDGM	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü	GDSA	General Directorate of Social Assistance and Solidarity
SYDTF	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu	SAS	Social Aid and Solidarity Promotion Fund
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu	TurkStat	Turkish Statistical Institute

GİRİŞ

Ülkeler çeşitli sosyal politika araçları ile sosyal devlet olma gerekliliğini yerine getirmektedir. Sosyal politika; devletin toplumun refahını yükseltmek ve sosyal koruma alanındaki hedeflerini yerine getirmek için başvurduğu araçlar bütünüdür (Hacımahmutoğlu, 2009). Bu araçlardan özellikle yoksullukla mücadele açısından önemli kamu enstrümanı olarak kabul edilen araç, sosyal yardım politikalarıdır. Hükümetler yoksullukla mücadele etmek, gelir grupları arasındaki farkı azaltmak gibi amaçlar doğrultusunda sosyal yardım programlarından yararlanmaktadır. Uygulamadaki sosyal yardım programları ülkelerin siyasi ve sosyo-ekonomik özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Kimi zaman sosyal yardıma ayrılan kaynağı artması kamu bütçesine bir yük olarak görülse de hak temelli yaklaşımlar sosyal yardımların gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Dama ve Karagöl, 2015). Sosyal yardımlar yoluyla kamu transferi yoksul kesime aktarılırken, yardımlardan yararlanacak hanelerin objektif, adil ve tarafsız şekilde belirlenmesi gerektiği üzerine kamuoyunda ve literatürde fikir birliği mevcuttur. Doğru hedef kitle belirlendiği durumda sosyal yardımların verimliliği ve yardımlar için sosyal destek artacaktır (Daşlı, 2015).

Bu çalışmada TÜİK'in 2002 yılından itibaren her yıl düzenli olarak yapmış olduğu hanelerin sosyo-ekonomik özellikleri, yaşam düzeyleri ve tüketim kalıpları hakkında bilgi veren Hanehalkı Bütçe Anketi mikro veri setinden yararlanarak 2003, 2005, 2011 ve 2015 yıllarında hanehalklarına yapılan, ayni ve nakdi yardımların toplamından oluşan sosyal yardımların sosyo-ekonomik belirleyicilerinin kantil regresyon yöntemiyle analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle sosyal yardımların kavramsal çerçevesini çizmek, devlet eliyle yapılan ayni ve nakdi yardımlardan yararlanan alıcıların genel bir profilini ortaya çıkarmak ve incelenen yıllar arasında farkın olup olmadığını araştırmaktır.

Üç bölüm olarak düzenlenen çalışmanın ilk bölümünde; sosyal yardım kavramı, Türkiye'de sosyal yardım anlayışı ve uygulanan programlar hakkında özet bilgiler verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde; sosyal yardımlara ilişkin literatür taramasına yer verilmiş ve bu çalışmanın literatürdeki önemine dikkat çekilmiştir. Uygulama bölümü olan, çalışmanın üçüncü bölümünde ise; öncelikle uygulamada kullanılan ekonometrik model olan kantil

regresyonun teorik yapısı hakkında bilgi, sonrasında bu araştırmada yararlanılan veri setinin yapısı, kullanılan değişkenler ve tanımlayıcı istatistiklere yer verilerek kantil regresyon model tahmin sonuçlarına verilmiştir. Uygulama bölümünde ampirik analizden elde edilen bulgular yorumlanıp, değerlendirilmiş ve çalışma sonuç bölümü ile sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOSYAL YARDIMLAR

1.1 Sosyal Yardımların Kavramsal Çerçevesi

Sanayi Devrimi ile baş gösteren toplumsal sorunlar, sosyo-ekonomik eşitsizlikler modern anlamda sosyal politikaları gündeme getirmiştir. Sanayi Devrimi öncesinde akrabalık temelinde yürütülen yardımlar, sonrasında kamu aktörü olarak ilk defa devlet tarafından üstlenilmiştir. Ekonomik, siyasi ve sosyal eşitsizlikleri engelleyebilmek adına sosyal politikaların uygulanması sosyal devlet şeklinde varlığını göstermiştir. Türkiye'nin sosyal politika evresinde; Sanayi Devrimi öncesinde kavramsallıktan uzak olsa da dini-kültürel değerler, aile, akrabalık ve komşuluk bağları gibi temellere dayanan gönüllülük ve hayırseverlik olgusu ile yardımlar yapılmıştır. Sosyal politikaları devletin üstlenici rolü, 1961 Anayasası'ndaki sosyal bir hukuk devleti ilkesiyle net olarak temellendirilmiştir. Anayasal zeminde belirlenen sosyal devlet olma gerekliliği itibariyle ihtiyaç sahibi bireylerin gereksinimlerinin telafi edilmesi hak olarak değerlendirilmiştir (Taşçı 2017).

Sosyal devletin sosyal politika araçları ile toplumsal riskleri ve güvensizlikleri ortadan kaldıran, bireyin ve dolayısıyla toplumun refahını artıran, koruyucu ve güçlendirici rol üstlenen, sosyal adalet ve eşitliği sağlayan bir görev üstlenmesi beklenmektedir. Devletin sosyal politikalarından biri olan sosyal yardımlar; genel anlamda ihtiyaç sahibi bireyleri ekonomik ve sosyal risklere karşı, ayni (nesnel) ve nakdi (parasal) karşılıksız şekilde destek sağlayarak ihtiyaçlarını karşılama amacı taşıyan uygulamalardır. Sosyal politikalar içerisinde sosyal güvenlik sisteminin yetersiz olduğu durumlarda tamamlayıcı olarak nitelendirilen sosyal yardımlar, ilk olarak sosyal güvencesi olmayan kesimi hedef almaktadır. Sosyal yardım alıcılarının katkısı olmadığı için kamu yardımları veya karşılıksız transferler şeklinde de adlandırılmaktadır (Taşçı 2007).

Literatürde sosyal devletin etkinliği sosyal yardım harcama kaleminin gayrisafi yurtiçi hasılaya (GSYH) payı ile ifade edilir. Bilimsel değerlendirmeler, sosyal devletin sosyal programlarının cömertliğinin bir göstergesi olarak genellikle kamu harcamaların GSYH'nin

yüzdesine odaklanır. Modern sosyal devletin gelişimi niceliğe odaklanmış, yani büyüklüğü bakımından ele alınmıştır (Pacek ve Freeman 2017). Sosyal harcamalara ayrılan kaynağın GSYH'ye oranının artması sosyal devlet olmanın göstergesi olarak nitelendirilmiştir. Ancak sosyal harcamaları niceliğinin artmasının yeterli olmayıp niteliğinin de artması gerektiği yönünde eleştiriler ortaya çıkmıştır (Esping-Andersen, 1990:19).

Sosyal devlet anlayışının neo-liberal politikalara bağlı olarak zedelenmesi, ekonomik ve sosyal yaşamdaki etkinliğinin zayıflaması, özelleştirmelerin yaygınlaşması, ar-ge faaliyetlerinin yetersizliği, istihdam olanaklarının kısıtlı olması gibi sorunlar adil bir gelir dağılımının önüne geçerek yoksulluğu gelecek dönemlere taşımaktadır. Yoksulluğun kuşaklar arası aktarımı ile yoksullukla mücadele sorunsalı daha ciddi boyutlara gelmiştir. Tüm bu nedenlerden dolayı sosyal yardımlar yoksullukla mücadele açısından önemli sosyal politika araçlarıdır. Ancak ülkemizde sosyal yardımlar; yoksulluk ortaya çıkmadan önce önleyici bir uygulama değil, yoksulluk var olduktan sonra başvuru koruyucu bir politika niteliğindedir (Daşlı 2015).

1.2 Türkiye’de Sosyal Yardım Anlayışı

Türkiye’de sosyal devlet olma prensibi 1961 Anayasa sürecine bağlı olarak sosyal politikaların devlet eliyle uygulanmaya konulmasını beraberinde getirmiştir. Kronolojik sıra ile sosyal hakları yerine getirme hususunda mevzuatın içerisinde:

Türkiye’de ilk sosyal yardım uygulaması olarak kabul edilen 1 Temmuz 1976’da 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun çıkarılmıştır. 1983 yılında 2828 sayılı Kanunla günümüzde sosyal yardım alanında önemli yere sahip olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kurumun görevi kısaca; korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, genç, kadın, özürlü ve yaşlılara ayni ve nakdi yardımlarda bulunmaktır. Yoksullukla mücadele etmede önemli bir adım, 29 Mayıs 1986 tarihinde 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kabul edilmesi ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) kurulması ile atılmıştır. Yoksul kesim içerisinde sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmayan Türk vatandaşlarına sağlık hizmetinden

yararlanabilmeleri için 18 Haziran 1992 tarihinde 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun ile 3 Temmuz 1992 tarihinde Yeşil Kart (1 Ocak 2012 tarihi itibariyle yerini Genel Sağlık Sigortası'na bırakmıştır) uygulaması yapılmıştır (Şişman, 2017: 14-16).

2007 yılı itibariyle finansal kaynağı Türkiye olan; Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP), 2001 yılında Dünya Bankası tarafından sağlanan mali destek ile uygulanmaya başlamıştır. SRAP kapsamında 2003 yılında Ankara, Çankırı, Gaziantep, Sinop, Kahramanmaraş, Zonguldak illerinde pilot uygulama ile başlayan Şartlı Nakit Transferi 2004 yılından itibaren tüm bölgelerde uygulanmıştır (Esenyel, 2009: 46). Başbakanlık sekreterlik bölümünde faaliyet gösteren SYDTF, 9 Aralık 2004 tarihinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) olarak kurumsal yapıya dönüşmüştür. 2005 yılında il özel idarelerine ve belediyelere sosyal yardım yapma yetkisi verilmiştir (Dama, 2016).

Sosyal politikaların tek çatı altında yürütülmesi ve sosyal yardımların kurumsal yapıya dönüşmesi adına 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) kurulmuştur. 9 Temmuz 2018 tarihinde ASPB ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı adı altında birleştirilmiştir. 4 Ağustos 2018 itibariyle Resmi Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile ismi tekrar değiştirilerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) olmuştur (SYGM, 2020).

Sosyal politikanın oluşumu; yardımlaşma ve dayanışma, hayırseverlik, akrabalık bağları gibi formlara dayanması nedeniyle devlet dışı aktörlerin de yer aldığını göstermektedir. Sosyal politikalarda faaliyet gösteren Bakanlığın isminin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olması aile aktörüne yer verildiğini doğrular niteliktedir. Sosyal yardımdan yararlanma koşullarında bakacak kimsesi (aile, akraba vb.) ibaresinin yer alması öncelikli sorumluluğun devlette değil aileye düştüğüne işaret etmektedir. Bu durum sosyal yardım sisteminin anayasal düzlemde belirtilen sosyal hak temelli kurumsallaşmasını engellemektedir (Taşçı 2017; Ulutaş 2017).

Sosyal yardım politikalarına olan ihtiyaç; şehirlere, hanelerin demografik özelliklerine, siyasi yönelimlerine ve yetkililere karşı güven ve bağlılıkları açısından farklılık gösterebilir

(Buğra ve Keyder 2005: 33). Bu farklılıklar göz önüne alındığında sosyal yardımlar ile tüm hanelerin ve bireylerin ırk, cinsiyet, dil ve din ayrımı yapılmaksızın hak mahrumiyetlerinin ortadan kaldırılması, sosyal dışlanmanın önlenmesi, kırılgan grubun marjinalleşmesinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Devlet ve birey arasında bir hak bağlamı söz konusu olması, ihtiyaç sahibi kitlenin toplumun farklı kesimleri ile eşit ve aynı toplumun bir parçası olduğuna dair aidiyet hissinin oluşturulması önem arz etmektedir.

1.3 Türkiye’de Mevcut Sosyal Yardım Programları

Türkiye’de yoksullukla mücadele açısından önemli bir politik araç olan, farklı kurum ve kuruluş tarafından çok sayıda haneyi ve kişiyi kapsayan, birçok sosyal yardım programı uygulanmaktadır. Çok sayıda merci ve çeşitli hedef kitlelerine odaklanan sosyal yardımlar, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı denetiminde bütünleştirilmeye çalışılsa da dağınık yapısı dikkat çekmektedir. Sosyal yardımların farklı aktörler tarafından parçalı yapısı dikkat çekerken ilgili kurumların bakanlığa oranla yardım oranı daha küçük yer tutmaktadır (Ulutaş, 2007). Bu nedenle çalışmada sosyal yardım politikalarının temel aktörü olan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde bulunan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından yapılan sosyal yardım programlarına yer verilmiştir.

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü uygulanan sosyal yardım programlarını beş ana başlık altında toplamıştır: Aile Yardımları, Eğitim Yardımları, Yaşlı ve Engellilere Yönelik Yardımlar, Özel Amaçlı Yardımlar, Sağlık Yardımları. Her bir başlık çeşitli sosyal yardım programlarını içermektedir.

Aile yardımları kapsamında yer alan gıda yardımları; ihtiyaç sahibi hedef kitlenin gıda ve giyim gibi temel gereksinimleri karşılamak amacıyla dini bayramlarda ve ihtiyaç duyulduğunda verilmektedir. Barınma yardımları ayni veya nakdi yardımlar şeklinde olup genel itibariyle ev bakım-onarımını kapsamaktadır. Sosyal Konut Projesi, sosyal güvencesi olmayan ihtiyaç sahiplerine Başbakanlık Toplu Konut İdaresi vasıtasıyla geri ödemeli olarak konut şeklinde ev yapımını içerir. Yakacak yardımları nakdi yardım türü olarak dezavantajlı kesimin senede bir kez kömür ihtiyaçlarını karşılamaktır. Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yapılan nakdi sosyal yardım, sosyal güvencesi olmaması şartlı ile iki ayda bir yapılmaktadır.

Muhtaç asker ailelerine yapılan yardımlar sosyal güvencesi olmayan asker yakınına iki ayda bir yapılan nakdi yardımdır. Öksüz ve yetim yardımı; anne veya babasını kaybetmiş 18 yaşından küçük ihtiyaç sahibi çocuklar için sorumlu kişiye iki ayda bir olacak şekilde nakdi olarak yapılan yardımdır. Muhtaç asker çocuğu yardımı 18 yaşından küçük muhtaç asker çocukları için iki ayda bir yapılan nakdi yardımdır. Doğum yardımı, 15.05.2015 tarihi itibariyle gerçekleşen doğumlar için tek seferlik yapılan ve çocuk sayısına göre değişen nakdi yardımı oluşturmaktadır. Son olarak aile yardımları içerisinde yer alan elektrik tüketim desteği; düzenli olarak sosyal yardım alıcısı olan haneleri kapsamaktadır (SYGM, 2020).

Sosyal yardım politikaları içerisinde önemli bir yere sahip olan eğitim yardımları kapsamında eğitim materyali yardımları temel okul ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. 2002 yılından itibaren yürütülen Şartlı Eğitim Yardımları, sosyal güvencesi olmayan ailelere çocuklarını düzenli olarak okula göndermeleri şartıyla yapılan nakdi yardımdır. Öğle yemeği yardımı okullarının bulunduğu konuma taşınan yani taşınmalı eğitimden yararlanan muhtaç öğrencilere sunulmaktadır. Ücretsiz ders kitabı, 2003 yılında ilköğretim öğrencilerine verilen ücretsiz ders kitabı 2006'dan beri ilk ve orta öğretim öğrencilerine de verilmektedir. Taşınmalı sistem dışında kalan ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine taşıma, barınma ve iâşe yardımı yıllık olarak gerçekleşmektedir. 2004–2005 eğitim öğretim dönemi itibariyle özel eğitime gereksinimi olan engelli öğrencilere Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği içinde ücretsiz taşıma hizmeti için yıllık olarak nakdi yardım yapılmaktadır. Yurt ihtiyacı bulunan yoksul ortaöğretim öğrencileri için yurt yapım hizmeti gerçekleşmektedir (SYGM, 2020).

Sağlık yardımları kapsamı altında yedi farklı sosyal yardım programı yer almaktadır. Bu programlardan ilki olan şartlı sağlık yardımı (sağlık ve gebelik) 0-5 yaş aralığındaki çocukları sağlık kontrolüne götürmek şartıyla ve hamilelik sürecinde sağlık kontrollerini yerine getirmek suretiyle nakdi yardım yapılmaktadır. Engelli ihtiyaç yardımı; bireyin topluma katılımını kolaylaştıracak araç ve gereçleri sağlamayı amaçlayan yardım programıdır. Genel sağlık sigortası prim ödemeleri, sosyal güvencesi olmayan vatandaşlara yöneliktir. Genel sağlık sigortası katılım payı ödemesi programı, katılım payı ödemesi yapan bireylere ocak-nisan-temmuz-ekim ayında yapılan nakdi yardım şeklindedir. Kronik hastalara yönelik yardım programı; tüberküloz veya subakut sklerozan panensefalit hastalığı nedeniyle psiko-

sosyal ve mali kayıp yaşıyan hastaları kapsayan aylık ödeme şeklinde yapılan düzenli nakdi yardım programıdır. Çocuk doğum yardımı; çoklu doğum ile dünyaya gelen 0-2 yaş grubunda çocukların yer aldığı muhtaç hanelerin beslenme ve temel bakım ihtiyaçlarının desteklenmesine yönelik yapılan nakdi yardım programıdır. Kronik hastalığı nedeniyle cihaza bağımlı olan hastalara elektrik fatura bedeli ve kesintisiz güç kaynağı desteği programında elektrik fatura bedeli aylık, birikmiş elektrik borcu tek sefer olarak yapılmaktadır (SYGM, 2020).

Özel amaçlı yardımlar kategorisinde bulunan aşevleri aracılığıyla, işsizlik ve yoksulluğun yoğun olduğu bölgelerde bulunan; kimsesiz, engelli, yaşlı ve muhtaç bireylere günlük sıcak yemek verilmektedir. Doğa olayları ve yangın gibi durumlarla karşılaşan hanelere bir aylık temel ihtiyaçları afet/acil durum yardımları olarak sağlanmaktadır. Terör olaylarına maruz kalan kişilere temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere terör zararı yardımı yapılmaktadır. Yabancılar yönelik uyum yardımı; sosyal güvenlik sisteminden yararlanmayan, barınma alanları dışında yaşıyan, demografik ölçütlerden en az birine uyan muhtaç yabancılar yönelik nakdi bir uygulamadır. Yine aynı kriterlere sahip olan yabancılar yönelik olan şartlı eğitim yardımı okula devam şartı yerine getirildiği ölçüde uygulanmaktadır (SYGM, 2020).

Yaşlı ve engelli yardımları türünde sosyal güvencesi olmayan ve hane halkı reisinin ve eşinin ortalama geliri net asgari ücretin 1/3'ünden az olan 65 yaş üzeri bireylere yaşlılık aylığı aylık ödeme şeklinde yapılmaktadır. Engelli aylığı, %40 ve üzeri engel raporu olan bireylere yönelik engelli birey yakınlarına aylık ödeme şeklinde yapılmaktadır. Engelli yakını aylığı (18 yaşından küçük engelliler) yardımı 18 yaşından büyük aile bireyine aylık olarak ödenmektedir. Silikozis hastalarına yapılan yardımlar hastalık sebebiyle meslekte kazanma gücünü kaybeden bireylere yöneliktir (SYGM, 2020).

Tablo 1. Ana Gruplar Temelinde Uygulamadaki Sosyal Yardım Programları

Aile Yardımları	Gıda Yardımları
	Barınma Yardımları
	Sosyal Konut Projesi (1+1, 2+1)
	Yakacak Yardımları
	Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardımlar
	Muhtaç Asker Ailelerine Yapılan Yardımlar
	Öksüz ve Yetim Yardımı
	Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı
	Doğum Yardımı
	Elektrik Tüketim Desteği (ETD)
Eğitim Yardımları	Eğitim Materyali Yardımı
	Şartlı Eğitim Yardımı
	Öğle Yemeği Yardımı
	Ücretsiz Ders Kitabı
	Öğrenci Taşıma Barınma ve İaşe Yardımı
	Engelli Öğrencilerin
	Ücretsiz Taşınması
Sağlık Yardımları	Şartlı Sağlık Yardımı (Sağlık ve Gebelik)
	Engelli İhtiyaç Yardımı
	Genel Sağlık Sigortası (GSS) Prim Ödemeleri
	Genel Sağlık Sigortası Katılım Payı Ödemesi
	Kronik Hastalara Yönelik Yardım Programı
	Çoklu Doğum Yardımı
	Kronik Hastalığı Nedeniyle Cihaza Bağımlı Olan Hastalara Elektrik Fatura Bedeli ve Kesintisiz Güç Kaynağı Desteği
Özel Amaçlı Yardımlar	Aşevleri
	Afet/Acil Durum Yardımları
	Terör Zararı Yardımları
	Yabancılarla Yönelik Sosyal Uyum Yardımı (SUY) Programı
	Yabancılarla Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Programı
Yaşlı ve Engelli Yardımları	Yaşlılık Aylığı
	Engelli Aylığı
	Engelli Yakını Aylığı (18 Yaşından küçük engelliler)
	Silikoze Hastalarına Yapılan Yardımlar

Kaynak: AÇSHB, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOSYAL YARDIMLAR ÜZERİNE LİTERATÜR İNCELEMESİ

Sosyal yardımlarla ilgili yapılan çalışmalar, sosyal yardımların yoksulluk ile ilişkisi üzerine yoğunluk göstermektedir. Sosyal yardımların yoksulluğu önlemede önemli bir araç olması araştırmaların bu yönde ilerlemesine neden olmuştur. Literatürde sosyal yardımların yoksulluğu engellemedeki etkinliğini analiz eden çalışmalar genellikle yer alırken, hanehalkı yoksulluğunun profilini inceleyen ampirik çalışmalar da bulunmaktadır: Datt vd. (2000) Mozambik'te yoksulluğun profilini çıkarmak için 1997-1999 Ulusal Hanehalkı Yaşam Standart anketi veri kaynağını kullanmışlardır ve bölgede iç savaşın sona ermesiyle birlikte kırsal kesimin yoksulluğunun temel ihtiyaçlar çerçevesinde yoğun olduğu belirtilmiştir. Yazarlar ayrıca yoksul hanehalkı profilinde düşük eğitim seviyesi, yüksek doğurganlık oranı ve bağımlı nüfus oranının yüksekliğine dikkat çekmiştir.

Muherjee ve Benson (2003) Malavi'de 1997-1998 Entegre Hanehalkı Anketi verileri yardımıyla yoksulluğun belirleyicilerini regresyon analizi ile tahmin etmişlerdir. Hanehalkı sosyo-ekonomik özellikleri ile yoksulluk ilişkisinin boyutları sunulmuştur. Modelde hanehalkı eğitim durumu, istihdam durumu gibi demografik özellikler bağımlı değişkeni oluşturmaktadır. Yoksulluğu azaltmada politik müdahalelerin yoksulluk üzerine olası etkilerini değerlendiren çalışma, politika yapıcıların yoksulluğu azaltmaya yönelik stratejilerinde daha nesnel olmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Özellikle kadınlar için eğitimsel kazanımların, hanehalkı işgücünün tarım dışında ticaret ve hizmet sektörüne yeniden paylaştırılmasının Malavi'de yoksulluğu azaltmada etkili olabileceği savunulmuştur.

Geda vd. (2005) Kenya'da yoksulluk durumunun olası belirleyicilerini 1994 yılı hanehalkı verileri doğrultusunda ikili ve ikiden fazla düzey içeren kesikli değişkenli logit model uygulayarak tahmin etmişlerdir. Modelde açıklayıcı değişkenler olarak hanehalkı özellikleri; istihdam durumu, yaş, cinsiyet, hanehalkı boyutu, hanehalkının yaşadığı bölge belirlenmiştir. Hem kentsel hem de kırsal bölgede eğitim seviyesi, hanehalkı büyüklüğü ve tarımsal faaliyetlere katılmanın yoksullukla güçlü ilişkisi söz konusu olduğu vurgulanmıştır.

Cafı (2009) Adana ili özelinde yoksulluğun belirleyicilerini analiz etmek için Kasım 2008 TÜBİTAK araştırma projesi verilerinden yararlanılarak Probit ve Tobit modellerini kullanmıştır. Çalışmanın bulguları arasında; hanede kadın sayısının ve hanehalkı reisinin yaşının artması ile yoksulluk arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Hanehalkı fertlerinin eğitim durumu ile yoksulluk arasında negatif yönlü bir ilişkinin söz konusu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hanehalkı reisinin medeni durumunun yoksulluk profilini etkilemediği, sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmasının ise yoksulluğu azaltıcı etki gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yazar son olarak hanehalklarına yapılan yardımların nesnel ölçütlere bağlı kalınarak verilmesinin önemine vurgu yapmıştır.

Canban ve Selim (2010) TÜİK 2004 Hanehalkı Bütçe Anketi verilerinden elde edilen hanehalkı büyüklüğü, hanehalkı reisinin; yaşı, eğitim durumu, mülk sahibi olup olmadığı gibi değişkenleri kullanarak hanehalkı yoksulluğunu etkileyen değişkenleri Logit Model yöntemiyle analiz etmişlerdir. Elde edilen sonuçlardan bazıları; hanehalkı birey sayısındaki artış ve hanehalkı reisinin yaşının ilerlemesinin yoksulluğu artırdığı ve hanehalkı reisinin eğitim düzeyi arttıkça yoksulluğun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan sosyal yardım programlarının yetersiz kaldığı ve bu eksik yönün kapatılmasına yönelik çalışmaların gerekliliği dile getirilmiştir.

Kızılgöl ve Üçdoğruk (2011) 2002-2006 yılları dahilinde HBA veri setini kullanarak En Küçük Kareler (EKK) ve logit model yardımıyla hanehalkı yoksulluğunu belirleyen etkenleri araştırmışlardır. Hanehalkı büyüklüğü ile yoksulluk arasında doğru, eğitim seviyesi ile yoksulluk arasında ters yönlü ilişki elde edilmiştir. Sosyal yardım geliri dahil edilen modelde yardımdan yararlanan hanehalklarının yoksulluk riskinin azaldığı görülmüştür. Çalışmanın kapsadığı yıllar itibariyle fertlerin aylık tüketim harcamaları baz alındığında 2002 yılı yoksulluğun yoğun yaşandığı yıl olurken, ilerleyen yıllarda giderek yoksulluğun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aydın ve Güloğlu (2011) 2003-2006 yılları dahilinde Hanehalkı Bütçe ve Tüketim Harcamaları Anketlerinin veri kaynağını kullanarak Varyans Analizi ile yoksulluk profilini

incelemişlerdir. Devamlı bir işte çalışmama, hane reisinin kadın olması ve eğitim seviyesinin azaldığı durumda yoksulluk seviyesinin artışı, çalışmadan elde edilen bulgular arasındadır.

Demirağ ve Tatlıdil (2014) yoksulluğu belirleyen sosyo-ekonomik ve demografik değişkenleri; 2009 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması verileri ile lojistik regresyon ve çok değişkenli uyumlu regresyon uzanımları yöntemlerini kullanarak incelemişlerdir. Hanehalkı büyüklüğü, mülkiyet durumu, hanehalkı reisinin yaşı, eğitim durumu gibi değişkenlerin yoksulluk profilinin belirlenmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sigeze ve Şengül (2018) yoksulluğun belirleyicilerini 2009-2012 yıllarına ait TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması anketinden yararlanarak Rassal Etkiler Multinomial (Çok Terimli) Logit Modeli ile analiz etmişlerdir. Hanehalkı reisinin cinsiyeti, yaşı, çalışma durumu, sosyal güvenliğinin olup olmaması gibi demografik değişkenler üzerinde incelemişlerdir. Elde edilen bulgular arasında: Hanehalkı reisinin ve eşinin eğitim göstergesinin önemli bir demografik değişken olduğu ve eğitim düzeyi ile yoksulluk arasında negatif ilişkili olduğu öne sürülmüştür. Özellikle bağımlı çocuğu olan hanelerin sosyal yardım alan hedef kitlenin içerisinde yer almasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Hanehalklarına yapılan sosyal yardımların hak temelli, nesnellığe dayanan, şeffaf, adil ve bilimsel bir yöntemle belirlenmesine yönelik çalışmalar: Baker ve Grosh (1994) hanehalkı verileri baz alınarak yaptıkları çalışmada; hedefleme içermeyen sosyal transfer uygulamaları yerine coğrafi hedeflenmenin dezavantajlı kesim için daha faydalı olduğu ileri sürülmüştür. Hedefleme mekanizması için benzer sonuçlar içeren Venezuela, Meksika ve Jamaika bölgeleri seçilmiştir. Coğrafi hedeflemenin, yoksulluğu azaltmadaki rolü oldukça fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Schady (2002) coğrafi hedeflemenin Latin Amerika'da ihtiyaç sahiplerine ulaştırmak için kullanılan yaygın bir yöntem olduğunu ileri sürmüştür ve bu doğrultuda 1997 Peru Yaşam Standartı Ölçüm Anketi verileri ile 1993 Nüfus ve Konut Sayımı verilerini birleştirerek coğrafi hedeflemeyi belirleyen faktörleri tespit etmiştir. Coğrafi hedeflemenin olduğu durumda, kaynakların tüm bölgelerde eşit şekilde dağıldığı yani hedeflemenin olmadığı bölgeden daha anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. İhtiyaç sahibi olmayan kişilere

yapılan yardımlar sızıntı oranı değişkeni ile programlardan yararlanmayan ihtiyaç sahipleri ise kapsam eksikliği değişkeni ile gösterilmiştir. Coğrafi hedeflemenin olduğu durumda sızıntı oranı ve kapsam eksikliği oranının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ahmed ve Bois (2002) Mısır’da gıda alıcılarının adaletli bir şekilde hedeflenebilmesi için Uluslararası Bir Gıda Politikası Araştırma Enstitüsü ile bir test kullanmışlardır. Test modelin ihtiyaç sahibi haneleri ve ihtiyaç sahibi olmayan haneleri tahmin etmede başarılı bir ölçüt olduğu ve böylelikle düşük maliyetle doğru hedef kitleye ulaşarak; yoksulluğun azaltılması ve önlenmesi, sosyal harcamaların ihtiyaç sahibi hanelere ulaşmasını kolaylaştıracağı savunulmuştur.

Bibi ve Muller (2008) birçok hükümetin yoksul kesimin belirlenmesinde, yüksek maliyetinden dolayı, hedefleme mekanizması kullanmadığını, ancak hedeflemenin olmadığı durumda yoksul olmayan kesiminde yararlandığını vurgulamışlardır. Bu durumun önüne geçebilmek amacıyla, Tunus verilerini kullanarak kantil regresyon yöntemi ile hedefleme mekanizmasına çalışılmıştır. Hedefleme mekanizmasının yoksul olmayan kesime yönelik sızıntıların önüne geçtiği ve yoksulluğu önemli ölçüde azalttığı belirtilmiştir.

Lang vd. (2013), 2002 Uganda Ulusal Hanehalkı Anketi ve 2002 Uganda Topluluk Anketi yoluyla hanehalkı verileri, nüfus sayımı verileri, demografik değişkenler gibi veriler ile bir regresyon kullanarak hedefleme haritası oluşturmuşlardır. Yazarlar hanehalkı varlık portföyünün yoksulluğun niteliğini ve sürekliliğini belirlemede önemli bir kriter olduğunu savunmuşlardır. Ampirik yöntem ile elde edilen sonuçlar doğrultusunda politika yapıcıların muhtaç alanları belirleme hedeflerini daha iyi koordine etmelerine yardımcı olacağı savunulmuştur.

Karagöl vd. (2013) sosyal yardım alacak hedef kitlenin nesnel olarak belirlenmesine yönelik hedefleme mekanizmasını TÜİK 2003 HBA veri seti kullanarak çoklu Regresyon Yöntemi ile analiz etmişlerdir. Sosyal yardım alıcılarının sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi olarak TÜİK bölgesel kategorisinde kır-kent ayrımı baz alınmıştır. Tüketim temelli model analiz sonuçlarına göre; hanehalklarının varlık durumu ve hane reisinin eğitim durumu yoksulluğun belirleyicilerindendir. Fert başına düşen tüketim harcamaları bölgeler arasında

değişim gösterdiği için demografik özellikler dikkate alınarak oluşturulan puanlama formülleri ile sosyal yardım faydalanıcılarının belirlenmesinde olağan bir yöntem yerine her bölge için özel, kent-kır ayrımının gözetilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır ve bu sayede hedef kitlenin nesnel seçiminin gerçekleşeceği ifade edilmiştir.

Daşlı (2015) sosyal yardımların istismara açık bir program olması sebebiyle kişilerin veya kurumların inisiyatifine bağlılığının önüne geçilebilmesi, sosyal yardımlardan optimum fayda sağlanabilmesi için hedef kitlenin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda objektif, adaletli ve bilimsel bir yolla sosyal yardım yararlanıcılarının belirlenmesinin önemini ifade edilmiştir. Hedef kitlenin isabetli şekilde belirlenememesi yardımların gerçek alıcılara erişmesini kısıtladığı vurgulanmıştır.

Sosyal yardımların yoksulluk etkisini konu alan ampirik çalışmalardan bazıları: Şeker (2008) yoksulluk profili ve sosyal harcamalarla yoksulluk ilişkisini (transfer öncesi ve sonrası karşılaştırılması), sosyal transferlerden yararlanacak hedef kitleye yardımların ne ölçüde ulaştığını HBA verilerini kullanarak tespit etmiştir. Yoksul olan ve olmayan hanehalkı demografik değişkenleri incelenen çalışmada; yoksul olmayan kesimin de sosyal transferlerden faydalandığı görülmüştür ve bu doğrultuda sosyal yardım alıcılarının uygun hedef kitle olup olmadığının tespitinin önem arz ettiğini ve özellikle aynı yardımların yararlanıcı kitlesine dikkat edilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Sarısoy ve Koç (2010) Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi aracılığıyla transfer harcamalarının, yoksulluk oranını azaltmadaki rolünü Regresyon Analizi yardımıyla tespit etmişlerdir. Sosyal yardımlardan yararlanan hanehalklarının eğitim durumunun yoksullukla ters yönlü bir ilişkisi olduğu ve sosyal transferlerin kırsal kesimde yoksulluğu azaltmadaki etkisinin, kentsel kesime göre daha az etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çelikay ve Gümüş (2014), 2004-2011 yıllarına ait 26 İstatistikî Bölge Birimi sosyal harcama ve yoksulluk verilerinden yararlanarak Statik Panel Veri Analiz ile sosyal yardım harcamalarının yoksulluğa etkisini tespit etmişlerdir. Sosyal yardımların yoksulluğu azaltıcı yönde etkisi söz konusu olduğunu ve özellikle eğitime ayrılan payın artması uzun vadede yoksulluğu azaltıcı yöndeki etkisi vurgulanmıştır.

Sosyal yardım alıcılarının yoksulluk oranını, yoksulluk derinliğini ve işgücüne katılımını Pashardes ve Polycarpou (2011) Avrupa Birliği Gelir ve Yaşam Koşulları İstatistiklerini kullanarak Kıbrıs özelinde incelemişlerdir. 3000 sosyal yardım alıcısı üzerinde yapılan çalışmada 19 ilaç bağımlısı alıcısının tamamının geliri yoksulluk sınırının altında olup yoksulluk derinliği en yüksek grup olmuştur. Yoksulluk oranının yüksek olduğu diğer sosyal yardım alıcısı gruplar arasında 299 bekar birey, 158 işsiz, 36 sağır, 12 alkolik, 380 zihinsel rahatsızlığı bulunan bireyler bulunmaktadır. 3 çocuktan fazlasına sahip olan büyük hanelerde yoksulluk oranı en düşük %13 olarak tespit edilmiştir. Hanehalkı reisinin eğitim durumunun yüksek olması yoksulluk derinliği ile ters yönlü, sağlık durumu ile doğru yönlü bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Tüm karakteristik özellikler arasında yoksulluğun derinliğini etkileyen en önemli değişken hanehalkı reisinin ekonomik statüsü olmuştur. Özellikle bekar alıcılarla karşılaştırıldığı zaman eşin çalışması yoksulluğun derinliğini azaltmıştır. Alıcıların işgücüne katılma ve katılmama nedenlerine bakıldığında çalışma saati esnekliği, psikolojik destek, çalışma kalitesinin gelişmesi gibi katılma nedenleri bulunurken sağlık problemleri, düşük ücret, kamu desteğinin kaybı gibi işgücüne katılmama nedenleri yer almaktadır. İşgücüne katılımı negatif etkileyen unsurlar arasında yaşın ilerlemesi, olumsuz sağlık durumu, düşük eğitim seviyesi, iş deneyim eksikliği yer almaktadır. Deneyisel bulgular sosyal yardım alıcılarının %80'inin yoksulluk sınırı altında olduğunu göstermiştir.

Sosyal yardım ve istihdam ilişkisini inceleyen çalışmalara örnek olarak Arslan (2014) Sivas özelinde yaptığı araştırma gösterilebilir. Yazar çalışmasında sosyal yardımlardan yararlanan 35 hanehalkı ile görüşmüş ve yararlanıcıların kayıt dışı çalıştığı ve yardımlara bağımlı duruma geldikleri sonucuna ulaşmıştır. Bir diğer çalışma ise; Kutlu (2016) sosyal yardım ve istihdam ilişkisinin uygulamadaki rolüne odaklanmıştır. Bu doğrultuda çalışmada veri toplama aşamasında örneklem grup oluşturulmuş ve yetkililerce hanehalklarının sosyo-ekonomik profillerinin belirlenmesi ve ihtiyaç analizine yer verilmiştir. Alan çalışması neticesinde sosyal yardımlardan yararlanan hanehalklarının istihdam bağlantısı çalışan yoksulluğu olarak değerlendirilmiştir.

Sosyal yardımlarla insani yaşam ve refah göstergelerinden biri olan sağlık ile ilişkisini inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır: Alaba ve Chola (2013) 2008 yılı Güney Afrika Ulusal

Gelir Anketi verileri ile bir bireyin iki veya daha fazla kronik hastalığa sahip olması şeklinde tanımlanan multimorbidite ile sosyo-ekonomik durum ilişkisini tespit etmek için Multinomial Lojistik Regresyon Model oluşturulmuştur. Örneklem grubun %40'ının sosyal yardım alıcısı olduğu ve multimorbidite ile pozitif ilişkisi tespit edilmiştir.

Loyland (2016) uzun vadede Norveç'te sosyal yardım alan bireylerin demografik özelliklerini incelemiştir. Kronik ağrı ve psikolojik stresin birlikte ortaya çıkması uzun süredir sosyal yardım alan kişilerde yaygın olduğu ve erken yaşlardaki sorunlar yetişkinlerde kronik ağrı ve psikolojik stresin birlikte oluşması ile ilişkili olduğu ileri sürülmüştür.

Bülez ve Yüksel (2017) Van ili Erciş ilçesi özelinde sosyal yardımlardan yararlanan hanelerin 0-6 yaş aralığındaki çocukları için düzenli sağlık kontrolleri yapıldığı takdirde nakdi yardım alan kadınlar ve çocuklar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Yapılan sağlık yardımlarının katkı sağladığı ancak yeterli düzeyde olmadığı vurgulanmıştır.

Shahidi vd. (2019) ABD ve Kanada için Ulusal Sağlık Mülakat Anketi ile Kanada Halk Sağlığı Anket verileri baz alınarak sosyal yardımların sağlık üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Sosyal yardım alan ve almayan kişilerin demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerinin farklılıkları gözetilmiştir. Sağlık durumunu öngören değişkenlerin yanı sıra sosyal yardım alıcılarının; cinsiyet, yaş, etnik köken, hane tipi, medeni durumu, konut sahipliği, eğitim durumu gibi demografik özellikleri de kullanılmıştır. Sosyal yardım alıcılarının almayanlara kıyasla büyük ölçüde kadın olduğu, konut sahibi olmadığı, düşük eğitim seviyesine sahip olduğu ve sağlık durumlarının iyi olmadığı belirlenmiştir. Hem ABD hem de Kanada'da sosyal yardım alıcılarının, almayanlara göre sağlık durumunun daha kötü olduğu ve en iyi ihtimalle benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ramraj vd. (2019) yüksek gelirli ülkelerde sosyal yardım uygulamalarının, sağlığa etkisi üzerine yapılan çalışmaların sistematik bir incelemesini yapmışlardır. Sosyal yardım alıcılarının, almayanlara göre kötü sağlık sonuçlarına sahip olduğu görülmüştür. Sosyal yardımların sınırlandırılmasının olumsuz sağlık eğilimiyle bir ilişkisi olduğu ve yardım programlarının sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı hanelerin olumsuz sağlık koşullarını dengelemede yetersiz kaldığı vurgulanmıştır.

Sosyal yardımlarla refah ilişkisi inceleyen çalışmalar arasında: Dama (2016) çalışmasında, sosyal yardım alan hanhalklarının refah düzeyindeki değişimi EKK yöntemi ile analiz etmiştir. Sosyal yardım alıcılarının sosyo-ekonomik niteliklerini belirleyen bir mekanizmanın sosyal yardım içeriğini belirlemekten daha öncelikli olduğu belirtilmiştir. Böylelikle ortaya çıkan hedef kitleye uygun sosyal yardımların içeriğinin düzenlenmesi daha verimli sonuç elde edileceği vurgulanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar arasında; sosyal yardımların refah üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu, eğitim ve sağlık alanında sosyal yardımların geliştirilmesinin hane refahına fayda sağlayacağı belirtilmiştir.

Santaş (2017) Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması verileri ışığında yoksulluk ve hanhalkı refahının analizini Refah Endeksi (DSH Wealth Index) ile gerçekleştirmiştir. Araştırma kapsamında olan 1993-2013 yıllarında dayanıklı tüketim mallarının sürekli artış göstermesini hanhalkı refahı arttığı için artış gösterdi şeklinde yorumlamıştır. Yoksulluk profilinde önemli yere sahip olan eğitim düzeyi düşük olan kadın fertlerde refah göstergesi de düşük olduğu ve sosyal güvencesi olmayan bireylerin refah düzeylerinin düşük seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal yardımların siyasi tercihlere etkisini araştıran çalışmalardan: Küçükali (2015) Erzurum ili özelinde 2014 yılı Cumhurbaşkanlığı seçim dökümanları ve yardım istatistik verileri ile sosyal yardımların siyasi oylara etkisini incelemiştir. Sosyal politika aracı olarak ihtiyaç sahibi hanhalklarına yapılan sosyal yardımların, seçimlerde daha fazla oy getirisi olacağı düşüncesinde olan politika yapıcılarının, bilhassa seçim dönemlerinde yardım miktarlarını arttırmak gayreti içerisinde olduklarını ve bu yüzden yardımların sürdürülebilir bir boyutta olmadığı dile getirilmiştir.

Doğan (2016) Elazığ merkezli alan çalışmasında, sosyal yardımların siyasi tercihlere etkisini ölçmek için Yoksulluk Haritası Projesi verilerine kayıtlı 220 hanhalkı ile yüz yüze görüşülmüştür. Katılımcı hanhalkı profilini ise çoğunlukla; erkek fertler, orta yaş ve üzeri bireyler, ilkokul mezunları, kira karşılığı ikamet eden ve gecekondü tipi evde oturan haneler oluşturmaktadır. Görüşülenlerin dörtte birinin düzenli olarak sosyal yardım aldığı ve bu yardımların yeterliği olmadığı, yaklaşık yarısının da sosyal yardım almadığı gözlemlenmiştir.

Sosyal yardımların siyasi tercihlerde etkili olduğu ve uzun vadeli vaatlerin daha etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Tekindal (2018) sosyal yardım alanında faaliyet gösteren kurumlar arasında önemli yere sahip olan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün 2011-2015 yıllarına ait bütçelerini derlemiştir. İnsani hak olarak yapılan yardım türlerinin ilgili yıllar bazında incelendiğinde amacını karşılayacak düzeyde olmadığına dikkat çekilmiştir. Yıllar itibariyle ve özellikle yerel seçim dönemlerinde yardıma ayrılan payın artış gösterdiği ancak yeterli olmadığı ifade edilmiştir.

Kutlu (2015) sosyal yardım hakkı tartışması üzerinde durulan çalışmasında, Türkiye'de sosyal yardımın hak temelli görülmeye başlandıktan sonraki süreci incelemiştir. Anayasal olarak var olan sosyal yardım haklarına karşı uygulamada yeterli görülmemiştir. Sosyal yardım alıcılarının tespiti, hanehalkı ihtiyaçlarını belirleme ve gidermeye yönelik çalışmalarda eksiklikler vurgulanmıştır. Sosyal yardımların bir sosyal hak olarak görülmesinden çok sosyal haksızlık olarak nitelendirilmiştir.

Sosyal yardımların alınmasında belirleyici olan değişkenleri inceleyen kısıtlı sayıda çalışma bulunmaktadır: Öğülmüş (2011) yaptığı alan çalışmasını, en az iki yıldır sosyal yardım alıcısı olan Türkiye genelini temsil eden 26 istatistiksel bölgenin her birinden 2 ilçe ve 2 köyde 2032 hane ile 78 soru içeren anket ile gerçekleştirmiştir. Sosyal yardım alan hanehalklarının demografik özellikleri incelenmiştir. Çalışmada yer alan bulgulardan bazıları; hane referans kişilerinin genellikle kadın olduğu ve okuma yazma bilmediği, %61'inin medeni durumunun evli olduğu, müstakil veya gecekondü tipi evlerde ikamet edenlerin fazlalığı ve herhangi bir işte çalışmadıkları ya da geçici ve mevsimsel işçi oldukları gözlemlenmiştir. Sosyal yardım alan hanehalklarının özellikle aynı yardım türünü yetersiz buldukları, eğitim düzeyi yükseldikçe sosyal yardımlardan memnuniyetin azaldığı ve çoğunluğun beşeri sermayeden mahrum oldukları görülmüştür. Faydalanıcıların çocuklarını sosyal yardım olarak büyütmek istememeleri; kuşak aktarımının önüne geçilerek yoksulluğun miras olarak bırakılmamasının gerekliliğini vurgulanmıştır.

Kırlioğlu (2015) 2010 yılı Konya ili özelinde sosyal yardım alan 2032 hanenin demografik özellikleri incelenmiştir. Kadınların erkeklerden daha fazla sosyal yardım aldığı, çoğunluğun istihdam sahibi olmadığı ve okur-yazar kısmın azınlığı oluşturduğu gözlemlenmiştir. Hanehalkı büyüklüğünün ortalaması 4,13'tür. Sosyal yardım faydalanıcılarının büyük bölümünün herhangi bir sosyal güvencesi olmadığı ve konut tipi 1-2 odalı evlerde yaşamlarını idame ettikleri tespit edilmiştir.

Gezer ve Birecikli (2016) sosyal yardım alan hanehalklarının profilini TÜİK'in 2010 yılı HBA verilerini kullanarak Kesikli EKK, Tobit ve Probit Modelleri ile tespit etmişlerdir. Modelde bağımlı değişken üç kategoriden oluşan sosyal yardımlardır. Yıllık sosyal yardım fonu ve aile yardımı ve yıllık yaşlılık maaşı nakdi sosyal yardımları oluştururken, yıllık devletten aynı gelir aynı yardım türünü oluşturmaktadır. Model sonuçlarından bazıları; sosyal yardım alıcılarının yaşı ilerledikçe daha fazla sosyal yardım aldığı ve düşük eğitim seviyesine sahip alıcıların sosyal yardımlardan daha fazla yararlandığı gözlemlenmiştir. Hanehalkı geliri arttıkça sosyal yardımlar azalış göstermektedir. Hanehalkı büyüklüğünün ise sosyal yardımları pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Gürler vd. (2017) dezavantajlı olarak nitelendirilen kesimin, sosyal yardım almasında belirleyici olan etkenleri tespit etmek amacıyla TÜİK 2003-2013 HBA verileri ışığında Probit ve Tobit Model ile analiz edilmiştir. Sosyal yardım alan ve almayan bireylere probit model uygulanırken, sosyal yardım alıcılarını belirleyen değişkenler için tobit model kullanılmıştır. Çalışmada bağımlı değişken olan sosyal yardımlar yıllık sosyal yardım fonu ve aile yardımı, yıllık yaşlılık maaşı ve yıllık devletten temin edilen aynı gelir olarak üç farklı değişkenden oluşturulmuştur. Analiz sonuçlarından bazıları; en çok sosyal yardımı aynı şekilde alan kesimin 35-44 yaş grubu iken, nakdi yardım alan kesimin 65 yaş grubu fertlerden oluştuğu sonucu elde edilmiştir. Eğitim durumu incelendiğinde sosyal yardımlarla ters yönlü bir ilişkiye sahipken, hanehalkı büyüklüğü sosyal yardımlarla doğru yönlü bir ilişkisi söz konusudur. Erkeklerin ve bekar bireylerin iki yardım türünden de daha fazla aldığı ve mülkiyet durumu incelendiğinde ev sahibi olmayan fertlerin daha fazla sosyal yardım aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Literatür incelendiğinde sosyal yardımları önemli derecede etkileyen bazı değişkenler dikkat çekmektedir. Özellikle sosyal yardımların cinsiyet temelli olarak daha çok yapıldığı, bu durumun kadının toplum içindeki sosyo ekonomik statüsünden ve devlet destekli olarak uygulanan kadınlara yönelik pozitif ayrımcılıktan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bir diğer önemli değişken olan medeni durum açısından bakıldığında zaman; bekar bireylere daha fazla sosyal yardım yapıldığı ve eğitim seviyesinin düşüklüğü, eğitim seviyesi daha iyi olan alıcı grupların ise yardımlardan memnuniyetsizliği görülmektedir. Bu neticeler doğrultusunda sosyo ekonomik faktörlerin sosyal yardımları nasıl etkilediğinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmada sosyal yardım alan hanelere ait sosyo ekonomik faktörlerin sosyal yardım alma üzerine etkisi araştırılmıştır.

Türkiye’de sosyal yardımların belirleyicilerini mikro düzeyde inceleyen ampirik çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu uygulamada sosyal yardımları analiz eden kısıtlı çalışmalardan farklı bir mikroekonometrik yöntem kullanılmıştır. Kantil regresyon yöntemi; sosyal yardım miktarının çeşitli kantillerine bağlı olarak farklı sonuçların tahmin edilebilmesine olanak sağlamaktadır ve çalışmanın bu yönüyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOSYAL YARDIMLARIN BELİRLEYİCİLERİ ÜZERİNE EKONOMETRİK MODEL

Sosyal yardım alıcılarının hedef kitlesini belirleyen değişkenler; toplumların yaşam biçimleri, ülkelerin ekonomik durumları, sosyo-kültürel farklılıkları, refah göstergeleri ve yönetim biçimlerine göre değişiklik göstermektedir. Sosyal devlet anlayışı doğrultusunda sosyal hak olarak sosyal yardımlar; gelişmiş ülkelerde bireylerin tüm ihtiyaçlarını karşılayan refah artırıcı bir rol üstlenmektedir. Gelişmekte olan ülke kategorisinde yer alan Türkiye’de sosyal yardımlar; bireyleri ekonomik ve sosyal risklere karşı, nakdi ve ayni destek sağlayarak temel ihtiyaçlarını karşılama amacını taşıyan uygulamalardır (Dama, 2016).

Bu çalışmanın amacı, 2003-2015 yıllarında TÜİK’in yapmış olduğu Hanehalkı Bütçe Anketi mikro veri setinden yararlanarak hanehalklarına yapılan ayni ve nakdi yardımların toplamından oluşan sosyal yardımların sosyo ekonomik belirleyicilerini kantil regresyon yöntemiyle analiz etmektir. Sosyal yardım alıcılarının genel profilini ortaya çıkarmak ve hangi kitleye ne ölçüde sosyal yardım yapıldığını incelemektir.

Bu amaç doğrultusunda öncelikle uygulamada kullanılan ekonometrik yöntem olan kantil regresyonun teorik yapısı hakkında bilgi verilecektir. Sonrasında çalışmada kullanılan mikro veri seti ve araştırmada yer alan ilgili değişkenler tanıtılıp bu değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerine yer verilecektir. Bu değişkenlerden hareketle kantil regresyon tahmini hesaplanacaktır. Karşılaştırılmalı olarak incelenebilmesi için 2003, 2007, 2011 ve 2015 yılları bulgu sonuçlarına yer verilirken kalan yıllara EK1’de yer verilecektir.

3.1 Kantil Regresyon Yöntemi

Regresyon analiz; genellikle bağımsız değişken ve bağımlı değişken arasındaki bağlantıyı analiz etmek için kullanılan bir yöntemdir. Geleneksel en küçük kareler yöntemi, regresyon dağılımının merkezinde yer alan koşullu medyan ve koşullu ortalamayı yaklaşık olarak hesaplamaya olanak sağlar. Bu tür ortalama tabanlı tahmin ediciler veri dağılımının tamamını temsil etmede yetersizdir (İpek ve Sekmen, 2017: 1332). Doğrusal regresyon modeli sosyal bilimlerde sıkça kullanılan standart bir istatistiksel modeldir. Ancak yöntem bir yanıt değişkeni olan bağımlı değişkenin koşullu ortalamasını modellemeye odaklanır, bağımlı değişkenin tam koşullu dağılım özelliklerini hesaplayamaz. Koenker ve Bassett (1978) tarafından önerilen kantil regresyon; bağımlı değişkenin tam koşullu dağılım özelliklerinin analizine olanak sağlar. Medyandan daha genel bilgi sunan kantil regresyon, birçok bağımsız değişken ve bir bağımlı değişken arasındaki ilişkinin; hem konum değişimlerini hem de şekil değişimlerini modeller. Kantil regresyon bir değişkenin koşullu dağılımdaki çeşitli nicelikler üzerindeki potansiyel diferansiyel etkisini, örneğin, 0,05'inci ve 0,95'inci kantilden 19 eşitlikte eşitlenmiş kantillerin bir dizisini tahmin eder. Medyan ve kantillerle, bu 19 yerleştirilmiş regresyon çizgisi, yer değişimini (medyan çizgisi), ölçek ve daha karmaşık şekil kaymalarını (medyan kantiller çizgileri) analiz eder. Bu şekilde, kantil regresyon bir değişkenin tam dağılım üzerindeki farksal etkisini tahmin eder ve uç değerleri dikkate alır (Hao ve Naiman, 2007).

Kantil regresyonun en küçük kareler yöntemi ile önemli farklılıkları bulunmaktadır. Klasik regresyon koşullu regresyon hakkında bilgi verirken, kantil regresyon bağımlı değişkenin tüm koşullu dağılımı üzerinde bakış açısı sunar. En küçük kareler tahminindeki kareleri minimize etmenin aksine artıkların mutlak değerlerinin ağırlıklı toplamını minimize eden nicel regresyon tahminidir. Kantil regresyon monoton denklik ve şartlı niceliklerdeki dağılım varsayımlarına karşı dayanıklıdır. En küçük kareler yöntemi, doğrusal regresyon gibi geleneksel modeller daha yaygın kullanılsa da kantil regresyon kısıtlayıcı varsayımlara dayanmaz ve dağılım hakkında daha fazla bilgi sunar (Hao ve Naiman, 2007). Bir değişkenin koşulunu tahmin etmek için kullanılan kantil regresyon yöntemi, farklı kantillerde bağımlı değişkenin farklı tepkiler üretme potansiyeline sahiptir. Bu farklı tepkiler; bağımlı değişkenin

koşullu dağılımında çeşitli noktalarındaki değişiklerle karşı, bağımlı değişkenin tepkisindeki farklılıklar olarak yorumlanabilir (Çağlayan ve Astar, 2012: 28).

Kantil regresyon, koşullu kantil fonksiyonlarının tahmini hedeflerini genişletir. Bağımlı değişkenin koşullu dağılımının kantil modelleri, orta değişkenin fonksiyonu olarak ifade edilir. Kantil regresyon, koşullu kantil fonksiyonu için tahmin modellerine eşit olarak uygun metot sağlar. Kantiller genellikle örnek gözlemleri tanımlamak için kullanılır (Koenker ve Hallock, 2001: 143). Koşullu kantil fonksiyonu için doğrusal ve doğrusal olmayan yanıt modelleri, istatistiksel analizi kapsamlı bir yaklaşımdır. Kantil regresyon rassal değişkenler arasında olasılıksal ilişkilerin daha eksiksiz istatistiksel analizini sağlama yeteneğine sahiptir (Xiao ve Koenker, 2002: 1584). Koşullu kantil fonksiyonları tek değişkenli koşullu dağılımlar hakkında gözlemlenebilen her şeyi tamamen ortaya koyabildiği için, yapısal modellerin doğal yapı taşı oluşturur. Kantil regresyon, parametrik olmayan yapısal modeller için temel niteliğindedir. Veri kaynakları zenginleştikçe ve heterojenliğin öneminin farkındalığı arttıkça kantil regresyon daha önemli hale gelmiştir (Koenker, 2017).

Kantil regresyon modeli; belirli x için y nin tüm koşullu dağılımını tahmin etmek için bir olanak sağlar. Daha fazla kantil regresyon değeri daha fazla bilgi verme potansiyeline sahiptir (Buchinsky, 1994: 415). Kantil regresyon, hanehalklarına ait demografik değişkenlerin, bağımlı değişken olan sosyal yardım miktarının çeşitli kantillerine bağlı olarak farklı sonuçların tahmin edilebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu sebeple çalışmada; ekonometrik model 10, 25, 50, 75, 90 kantillerine bağlı olarak tahminler yapılmıştır.

$Y_i = \beta\theta X_i + \varepsilon\theta_i$ şeklinde olup aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

Burada Y_i =sosyal yardımlar, X_i =demografik değişkenler, $\beta\theta$ =parametreler vektörü, $Kantil\theta(Y_i/X_i) = X_i\beta\theta$ dır.

X_i açıklayıcı değişkenlerine koşullu olarak bağımlı değişken Y_i nin θ . koşullu kantilini ve $0 < \theta < 1$ olup regresyon kantilini ifade eder. En küçük mutlak hata tahmincisi regresyon medyanıdır: 1/2 (Koenker ve Bassett, 1978: 38).

Koenker ve Bassett (1978)'e göre θ . kantili $0 < \theta < 1$ aralığında olup herhangi bir minimizasyon problemin çözümü için şu şekilde tanımlanabilir:

$$\min \left\{ \sum_{i \in \{i: Y_i \geq X_i \beta\}} \theta |Y_i - (X_i \beta \theta)| + \sum_{i \in \{i: Y_i < X_i \beta\}} (1-\theta) |Y_i - (X_i \beta \theta)| \right\}$$

Mutlak sapmaların ağırlıklandırılmış toplamı, pozitif sapmalar için (θ) ağırlığı, negatif sapmalar için $(1-\theta)$ ağırlığı kullanılır (Furno ve Vistocco, 2018: 219).

Klasik regresyonun yanı sıra kantil regresyon; lineer modeller parametre tahminleri değişim oranını: $\beta(\theta)$ katsayısı göstergelerin değeri bağımsız değişkenin birim başına değişimin θ . kantilin değişim oranı olarak yorumlanabilir. Kantil regresyon, bağımlı değişkenin tüm koşullu dağılımı üzerinde bilgi sunar (Davino vd., 2013).

3.2 Veri Seti

Çalışmada yararlanılan veriler Türkiye İstatistik Kurumu'nun hazırladığı Hanehalkı Bütçe Araştırması Mikro Veri Seti çalışmalarından derlenmiştir. Türkiye genelinde 2002 yılından itibaren her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen hanehalkı bütçe anketi örnekleme tekniklerine göre belirlenen her ay farklı hanehalklarına 1 Ocak-31 Aralık tarihleri arasında hedef yıl için uygulanmaktadır. Hanehalkı bütçe anketi ile; hanehalklarının yaşam düzeyleri, yoksulluk sınırının belirlenmesi, ayni-nakdi gelirleri ve sosyo-ekonomik göstergeleri (yaş, cinsiyet, eğitim durumu vb.) analiz etmek için gerekli verilerin sağlanması gibi amaçlar doğrultusunda uygulanmaktadır. Hanehalkı; aralarında herhangi bir akrabalık bağı olsun olmasın aynı konutta veya aynı konutun bir kısmında ikamet eden, gelir ve giderlerini ayırmayan, temel gereksinimlerini birlikte karşılayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine katılan bir veya birden fazla bireyin oluşturduğu topluluktur. Hanehalkı reisi; hanehalkının gelir ve giderlerinin yönetiminden sorumlu, hanenin mensubu olan tüm bireylerin özellikleri hakkında optimal bilgiye sahip olan ve temsil ettiği hanehalkı adına hukuki, iktisadi ve sosyal tasarrufta bulunabilen kişidir. Hanedeki referans kişi ise en yüksek gelire sahip olan ferttir (TÜİK, 2015). Hanehalkı bütçe anketinde yardım; ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olan hanehalklarının bütçesine katkı sağlamak amacıyla yapılan mal ve hizmetler olarak tanımlanmaktadır (TÜİK, 2008).

Uygulamada sosyal yardım, yıllık olarak bireylere yapılan nakdi ve ayni yardımların hane toplamı olarak belirlenmiştir. Hanehalkı bütçe anketi fert veri setinde yer alan on değişken ayni ve nakdi sosyal yardımlar bağımlı değişkenini oluşturmuştur. Hedef kitleye SYDTF gibi kurum ve kuruluşlar tarafından sağlanan nakdi yardımlar: Yıllık yaşlılık maaşı, yıllık sosyal yardım fonu ve aile yardımı, yıllık dul, yetim, öksüz maaşı, yıllık gazilik ve malüllük maaşı, hastalık yardımı, yıllık öğrenci burs geliri, özel kişi ve kurumlardan elde edilen nafaka, yardım, burs vb. şeklinde yıllık nakdi gelir, yurt dışından karşılıksız elde edilen döviz, yardım, burs vb. şeklinde yıllık nakdi gelir ve ayni yardımlar: Devlettten elde edilen yıllık ayni gelir, yurt dışından elde edilen yıllık ayni gelir, özel kişi ve teşebbüslerden elde edilen yıllık ayni gelirdir.

Tablo 2. Değişkenlere Ait Açıklayıcı Bilgiler

YIL	2003		2007		2011		2015	
Değişkenler	Ort.	Std. S.	Ort.	Std. S.	Ort.	Std. S.	Ort.	Std. S.
Cinsiyet	.9046	.2936	.8927	.30948	.87051	.33575	.86049	.34648
Eğitim Durumu	1.233	.7987	1.238	.80295	1.3325	.89403	.83186	.37399
Yaş	4.299	1472	4.316	1.4526	4.4346	14977	4.6260	1.5116
Medeni Durum	.920	.4680	.9245	.50576	.85306	.35405	1.9037	.84094
Ayni Yardım	3003	2682	6396	334.79	186.08	87002	63.775	320.44
Nakdi Yardım	2928	1015	38340	1430.9	1700.9	41688	2395.5	5200.8
Harcama	6981	6254	13006	994.18	2076.3	16677	2879.2	2718.9
HHB	4176	2042	40490	1.9972	3.7430	19426	3.5641	1.9038
Gelir	1014	1147	17731	15647	26970	25767	37663.	36732.
Ayni OECD	1588	15181	32992	186.89	100.32	5039	31.319	160.59
Nakdi OECD	1671	66046	23666	982.62	958.73	25550	1418.1	3435.2
Toplam Yardım	1829	67922	26965	1008.9	1059.0	26666	1449.4	3443.0
Gözlem	25,763		8,548		9,916		11,491	

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur

Bağımsız değişkenler; fert ve hane veri seti değişkenlerinden elde edilmiştir. Hanehalkı reisine ait cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum ve çalışma durumu değişkeni, hane veri setinden ise mülkiyet durumu değişkeni kullanmıştır. Demografik

özelliklerden; yaş değişkeni 15-19, 20-29, 30-39, 40-49, 50-59, 60-64, 65 ve üstü şeklinde yedi sıralı değişken olarak oluşturulmuştur.

Bireyin eğitim durumu; okur-yazar değil/okul bitirmedi, ilkokul ve ortaokul mezunu, lise mezunu, yüksekokul-fakülte ve lisansüstü olarak beş gruba olacak şekilde uygulamada kullanılmıştır. Bir başka değişken olan medeni durum; evli ve bekar (hiç evlenmedi, boşandı, eşi öldü) şeklinde iki kategoriye ayrılarak uygulamada yer almıştır. Fert veri setinden alınan son değişken olan çalışma durumu ise çalışmıyor ve çalışıyor şeklinde iki grup oluşturulmuştur. Sosyal yardım alan bireylerin konut sahibi olup olmadığı da uygulamada kukla değişken olarak kullanılan bir diğer değişkendir.

Çalışmada kullanılan örneklem büyüklüğü 55718 hanedir. Analiz yapılırken veri setinin sahip olduğu hanehalklarının her birine ait örneklem ağırlıklandırılması olan *faktör* değişkeni ile ağırlıklandırma yapılmıştır. Tablo yıllar itibariyle genel olarak incelendiğinde; yaklaşık ortalama %88'inin erkek, yaş ortalamasının 49-55 yaş aralığında, eğitim seviyesinin yaklaşık olarak ilkokul veya ortaokul dengi mezunu olduğu ve bunların yaklaşık ortalama %89'unun evli olduğu gözlemlenmektedir. 2011 yılındaki aynı yardım miktarında diğer yıllara göre ciddi bir artış yaşandığı, nakdi yardımların ise ilgili yıllara takiben arttığı görülmektedir. Söz konusu yıllar için harcama değişkeni artış sergilerken, hanehalkı büyüklüğü ortalama 3-4 kişi olarak değişmektedir. Aynı ve nakdi yardımların toplamından oluşan sosyal yardımların ilgili yıllarda artan bir seyir izlediği gözlemlenmiştir.

3.3 Ampirik Bulgular

Çalışmada kantil regresyon modeli kullanılarak yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu gibi bağımsız değişkenlerin sosyal yardım alma üzerine etkileri araştırılmıştır. Karşılaştırılmalı olarak incelenebilmesi için 2003-2015 dörder yıl arayla yılların verilerine yer verilirken kalan yıllara ait sonuçlar EK1'de yer almaktadır. Oluşturulan ekonometrik model üzerinden sosyal yardımın aldığı katsayı değerleri ve model tahmin sonuçları yıllara göre tablolarda gösterilmiştir.

2003 yılı için kantil regresyon tahmin sonuçlarına Tablo 3'te yer verilmiştir. Bu sonuçlara göre cinsiyet değişkeni incelendiğinde, katsayı tahminleri bütün kantiller için istatistiksel olarak anlamlı ve negatiftir. Yani kadınların erkeklerden daha fazla sosyal yardım aldığı görülmektedir. Yaş değişkeni katsayı tahminleri 0.90'ıncı kantil değeri dışında %1 anlamlılık seviyesine göre anlamlı ve pozitifdir. Bu tahminlere göre bireyin yaşı ile sosyal yardım alma durumu arasında doğru yönlü ilişki vardır. Bireyin yaşı arttıkça daha fazla sosyal yardım almaktadır. Eğitim durumu katsayı işaretleri pozitifdir. Katsayı tahminleri farklı anlamlılık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitifdir. Dolayısıyla eğitim durumunun sosyal yardım alma üzerinde etkisi vardır. Eğitim durumu yükselmesiyle alınan sosyal yardımların arttığı görülmektedir.

Tablo 3. 2003 Yılı Model Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Q10	Q25	Q50	Q75	Q90
Cinsiyet	-160.1***	-737.1*	-1344.4*	-1772.2*	-2169.7*
Yaş	7.790*	19.601*	39.604*	65.196*	35.241
Eğitim Durumu	1.835***	6.847***	21.460**	157.1*	240.3*
Medeni Durum	-3.254	-4.961	-16.634*	-25.507	66.341*
Çalışma Durumu	-15.388*	-66.121*	-158.9*	-347.4*	-423.5*
Konut Sahibi	2.7666***	15.579*	56.528*	121.7*	192.3*
HHB	-4.5587*	-12.320*	-37.893*	-66.679*	-119.2*
Toplam Harcama	-.00116*	.0080	.0959*	.3137*	.7238*

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir.

Medeni durum için anlamlı çıkan göstergeler; 0.50'inci kantil değerinde anlamlı ve negatif, 0.90'ıncı kantil değerinde ise anlamlı ve pozitifdir. Diğer kantil değerleri için anlamsız olduğu belirlenmiştir. Anlamlı bulunan sonuçlar doğrultusunda; bekar (hiç evlenmedi, dul, boşanmış) bireylerin evli bireylerden daha fazla sosyal yardım aldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Çalışma durumu incelendiğinde tüm kantil değerleri için katsayı tahminleri %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve negatif çıkmıştır. Bir işte çalışmayan bireyler, çalışan bireylere göre daha fazla sosyal yardım almaktadır. Konut sahibi olma durumunda katsayı tahminleri tüm kantiller için anlamlı ve pozitifdir. Mülkiyet sahibi olan bireylerin,

olmayanlara göre daha fazla sosyal yardım aldığı görülmektedir. Hanehalkı büyüklüğü istatistiksel olarak tüm kantil değerleri için %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve negatiftir. Hanehalkındaki birey sayısı arttıkça daha az sosyal yardım alındığı sonucuna ulaşılmaktadır. Toplam harcama değişkeni 0.25'inci kantil değeri dışında anlamlıdır ve 0.10'uncu kantil değeri (negatif) dışında pozitifdir. Anlamlı sonuçlara göre toplam harcama ile sosyal yardım arasında doğru yönlü bir ilişki vardır.

2007 yılı katsayı tahminlerinin test istatistikleri Tablo 4'te incelendiğinde cinsiyet değişkeni bütün kantiller için %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve negatiftir. Kadınlardan erkeklere geçerken sosyal yardım miktarının azaldığı görülmektedir. Sonuçlara göre; yaş değişkeninin katsayı tahmini tüm kantil değerleri için %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve pozitifdir. Bireyin yaşı ilerledikçe daha fazla sosyal yardım almaktadır. Eğitim değişkenine bakıldığında 0.90'ıncı kantil değeri (pozitif) dışında negatiftir. 0.75'inci kantil değeri dışında %5 ve %1 anlamlılık düzeylerinde anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Anlamlı kantil değerlerine göre eğitim; sosyal yardım almayı negatif yönde etkilemektedir.

Tablo 4 . 2007 Yılı Model Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Q10	Q25	Q50	Q75	Q90
Cinsiyet	-59.815*	-220.1*	-533.2*	-1138.4*	-1375.2*
Yaş	4.162*	12.950*	42.612*	58.844*	93.449*
Eğitim Durumu	-1.435**	-4.4446*	-9.654**	-13.135	100.1**
Medeni Durum	-77.174*	-638.1*	-1629.1*	-2417.1*	-2669.1*
Çalışma Durumu	.5831	-6.443*	-74.085*	-306.3*	-953.2*
Konut Sahibi	1.899***	4.541*	9.2666	66.817*	142.2**
HHB	-3.119*	-5.646*	-17.471*	-41.924*	-58.434*
Toplam Harcama	-.0015*	-.0051*	-.0177*	-.0182	-.0182

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir.

Medeni durum incelendiğinde tüm kantil değerlerinde %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve negatiftir. Dolayısıyla sosyal yardım alma üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bekar bireylerden evli bireylere geçerken sosyal yardım miktarı azalmaktadır. Çalışma durumu değişkeni 0.10'uncu kantil değeri dışında %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve negatiftir. Çalışan bireylerden çalışmayan bireylere geçerken sosyal yardım miktarı artmaktadır. Konut

sahibi olma durumu incelendiğinde 0.50'inci kantil değeri dışında farklı anlamlılık seviyelerinde anlamlı ve pozitifdir. Konut sahibi olma ve sosyal yardım alma arasında doğru yönlü bir ilişki söz konusudur. Hanehalkı büyüklüğü istatistiksel olarak tüm kantil değerleri için %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve negatiftir. Dolayısıyla sosyal yardım alma üzerinde etkisi bulunmaktadır. Hanehalkındaki birey sayısı arttıkça daha az sosyal yardım alındığı sonucuna ulaşılmaktadır. Toplam harcama değişkeni 0.75 ve 0.90 kantil değerleri dışında istatistiksel olarak %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve negatiftir. Anlamlı sonuçlar; toplam harcama ile sosyal yardım ilişkisinin ters yönlü olduğunu göstermektedir.

2011 yılı için katsayı tahminlerinin test istatistikleri Tablo 5'te incelendiğinde cinsiyet değişkeni tüm kantil değerleri için %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve negatiftir. Kadınların erkeklerden daha fazla sosyal yardım aldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Yaş değişkeninin katsayı değişkeni test istatistiklerine bakıldığında diğer yılların aksine tüm kantil değerleri için anlamlı sonuç elde edilememiştir. 2011 yılı için yaş değişkeninin sosyal yardım alma üzerine etkisi bulunmamaktadır. Eğitim durumu incelendiğinde tüm kantil değerleri için %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve pozitifdir. Bu doğrultuda eğitim ile sosyal yardım arasında doğru yönlü bir ilişki söz konusudur. Bir diğer gösterge olan medeni durum değişkeni, tüm kantil değerleri için %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve negatiftir. Evli bireyler, bekar bireylerden daha az sosyal yardım almaktadır.

Çalışma durumuna bakıldığında tüm kantil değerleri için %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve negatiftir. Çalışan bireyler, çalışmayan bireylerden daha az sosyal yardım aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Konutta mülkiyet durumu incelendiğinde 0.10 ve 0.90'ıncı kantil değerleri dışında %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve pozitifdir. Konut sahibi olmayan bireylerin, konut sahibi olan bireylerden daha az sosyal yardım aldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Hanehalkı büyüklüğü incelendiğinde tüm kantil değerleri için %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve negatiftir. Hanehalkındaki birey sayısı ile sosyal yardım alma arasında ters yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Toplam harcama değişkeni 0.10'uncu kantil değeri (%10) hariç diğer kantil değerinde %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve pozitifdir. Harcama değişkeni ile sosyal yardım arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 5. 2011 Yılı Model Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Q10	Q25	Q50	Q75	Q90
Cinsiyet	-323.1*	-958.1*	-1705.5*	-2493.1*	-3516.5*
Yaş	-4.117	6.387	12.207	28.109	-17.185
Eğitim Durumu	21.233*	61.818*	254.8*	558.3*	848.9*
Medeni Durum	-199.9*	-721.6*	-1654.1*	-1951.2*	-1615.2*
Çalışma Durumu	-82.597*	-144.6*	-462.3*	-924.6*	-1259.8*
Konut Sahibi	11.785	53.439*	133.4*	271.7*	229.9
HHB	-22.031*	-46.170*	-109.2*	-228.1*	-350.3*
Toplam Harcama	.0075***	.0417*	.1528*	.4565*	1.125*

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir.

Tablo 6'daki 2015 yılı sonuçlarına göre cinsiyet değişkeni incelendiğinde tüm kantil değerleri için %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve negatiftir. Erkeklerin kadınlardan daha az sosyal yardım aldığı görülmektedir. Yaş değişkeni 0.10'uncu kantil değeri için %10 anlamlılık düzeyinde pozitif ve anlamlıdır. Bu sonuca göre bireyin yaşı arttıkça daha fazla sosyal yardım almaktadır. Eğitim durumu 0.90'ıncı kantil değeri dışında diğer kantil değerleri için anlamlı ve pozitifdir. Sosyal yardım ile eğitim durumu arasında doğru yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Medeni durum katsayı değişkeni test istatistiklerine bakıldığında tüm kantil değerleri için %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve negatiftir. Dolayısıyla bekar bireylerin evli bireylerden daha fazla sosyal yardım aldığı görülmektedir.

Çalışma durumu 0.10 ve 0.90'ıncı kantil değerleri dışında anlamlı ve negatiftir. Anlamlı çıkan kantil değerleri doğrultusunda çalışmayan bireylerin, çalışan bireylerden daha fazla sosyal yardım aldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Konut sahibi değişkeni incelendiğinde %1 ve %10 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve pozitif çıkan 0.50 ve 0.75'inci kantil değerleri için sosyal yardım alma arasında doğru yönlü bir ilişki söz konusudur. Hanehalkı büyüklüğü tüm kantil değerleri için %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı ve negatiftir. Hanehalkındaki birey sayısındaki artış sosyal yardım miktarını azaltmaktadır. Son olarak toplam harcama değişkeni incelendiğinde 0.10'uncu kantil değeri (negatif) dışında pozitif ve %1 anlamlılık seviyesinde anlamlıdır. Toplam harcama değişkeni ile sosyal yardım arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 6. 2015 Yılı Model Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Q10	Q25	Q50	Q75	Q90
Cinsiyet	-828.9*	-1762.3*	-2318.5*	-3372.3*	-3829.5*
Yaş	13.841***	8.7014	71.061	50.827	-50.139
Eğitim Durumu	27.459**	65.571*	108.7*	215.6*	359.5
Medeni Durum	-682.7*	-1677.1*	-3348.3*	-25.507*	-5135.3*
Çalışma Durumu	12.070	-92.296*	-175.7**	4227.3*	527.1
Konut Sahibi	16.112	44.475	208.9*	378.6***	-78.216
HHB	-57.264*	-102.1*	-206.1*	-357.2*	-483.8*
Toplam Harcama	-.0296*	.0880*	.1850 *	.5452*	1.3634*

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada; Türkiye’de 2003, 2007, 2011 ve 2015 yıllarında ayni ve nakdi sosyal yardımların alınmasında etkili olan sosyo-ekonomik ve demografik belirleyicileri ilgili yıllar için Hanehalkı Bütçe Anketi mikro veri seti üzerinden kantil regresyon yöntemi yardımıyla analiz edilmiştir. Çalışmada bağımlı değişkeni oluşturan toplam yardımlar değişkeni, yıllık olarak bireylere yapılan, on bir farklı nakdi ve ayni yardım kaleminin toplamı olarak oluşturulmuştur. Sosyal yardımların alınmasında belirleyici faktörleri tespit etmek amacıyla uygulanan kantil regresyon yönteminden elde edilen en önemli bulgu; bireylerin yaşı arttıkça daha fazla sosyal yardım aldığıdır. Bireylerin yaşı arttıkça daha fazla sosyal yardım alması, yaşla birlikte ihtiyaçların artması ve bu ihtiyaçları karşılama gücü azalacağı düşünüldüğünde sonucun beklentiler doğrultusunda olduğu söylenebilir. Analizden elde edilen bir diğer önemli bulgu cinsiyetin sosyal yardım alma üzerine önemli bir değişken olduğu ve incelenen bütün yıllar için kadınların erkeklerden daha fazla sosyal yardım aldığı görülmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranı, yapılan sosyal yardımlardan faydalanma durumu gibi kriterler göz önüne alındığında sonuç beklentiler doğrultusundadır.

Bireyin eğitim seviyesindeki artışın sosyal yardımlara olan ihtiyacı azaltıcı yönde bir etki göstermesi beklenmektedir. 2006, 2007, 2008 yılları beklentiler doğrultusunda sonuç elde edilmiştir. Sosyal yardım alıcılarının hedef kitlesi sosyal güvencesi olmayan kişilerdir ve herhangi bir işte çalışmayan bireylerin sosyal yardımlara olan ihtiyacının bütün yıllar için arttığı görülmektedir. Medeni durumun sosyal yardım alma üzerine etkisi incelenen bütün yıllar için; bekar (hiç evlenmedi, dul, boşanmış) bireylerin evli bireylerden daha fazla sosyal yardım aldığı görülmektedir. Bütün yıllar için hanehalkı büyüklüğü arttıkça sosyal yardımların azaldığı görülmektedir. Öğülmüş(2011), Kırloğlu(2015) ve Karagöl (2015)’ün çalışmasında gözlemlenen kırsal kesimin daha yoksul olduğu, gecekondu, müstakil, 1+1 tipi evlerde ikamet edip alıcıların yakacak yardımından da yararlanabildiği göz önüne alındığında konut sahibi olan bireylerin daha fazla sosyal yardım alması beklentiler yönündedir. Hanedeki birey sayısı arttıkça haneye gelir getiren birey sayısında da artış yaşanması nedeniyle hanehalkı fazla olan hanelerin aldıkları sosyal yardım miktarının azaldığı söylenebilir.

Sosyal yardımların karşılıksız olarak yoksul kesime sunulmasının bütçeye yük olduğu yönünde görüşler yer almaktadır. Herhangi bir hedefleme mekanizması kullanılmadığı durumda sosyal yardımlara ihtiyacı olmayan kişilerin de alması maliyeti artırmaktadır. Bu yüzden doğru hedef kitlenin belirlenmesi önem arz etmektedir. Sosyal yardımlara ayrılan kaynakların etkin şekilde kullanılması, siyasi bir araç olarak ve yetkililerin inisiyatifi söz konusu olmaksızın rasyonel seçimle belirlenen, doğru hedef kitleye, ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştiği durumda maliyeti azalacaktır. Çıkarılan bu sonuç literatürde Ahmed ve Bois(2002) , Schady (2002), Bibi ve Muller (2008), Daşlı (2015) ile paralellik göstermektedir.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda sosyal yardımların program ve miktar açısından yıllar itibariyle artış gösterdiği ancak temeldeki problemlerin süregeldiği görülmektedir. Geleneksel aile yapısına dayalı bir sosyal yardım anlayışının ortaya çıkardığı bir problem olarak; kadınların daha fazla sosyal yardıma muhtaç olduğu gösterilebilir. Bu doğrultuda kadın istihdamının önündeki; bakım sorumluluğu, düşük eğitim seviyesi, beşeri sermaye yetersizliği gibi engellerin önüne geçilebilmesi ve nitelikli işgücü kalitesine sahip bireyler olarak üretime katılmaları sağlanabilir. Sosyal yardım programlarının sayısını artırmaktan ziyade alıcıların istek ve ihtiyaçları doğrultusunda etkinliğini ve verimliliğini artırmak, sosyal yardımlara olan bağlılığın önüne geçebilmek ve sosyal yardım ihtiyacının kuşaklar arası miras aktarımının önüne geçebilecek politikalara öncelik verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, A. U. ve Bouis, H. E. (2002). Weighing what's practical: proxy means tests for targeting food subsidies in Egypt. *Food Policy*, 27(5-6), 519-540.
- Alaba, O. ve Chola, L. (2013). The social determinants of multimorbidity in South Africa. *International journal for equity in health*, 12(1), 63.
- Alemayehu, G., de Jong, N., Mwangi, S. K. ve Mwabu, G. (2005). Determinants of poverty in Kenya: A household level analysis. *Economics Working Papers*, 200544.
- Arslan, N. (2014). Sosyal yardımlar ve istihdam ilişkisinin incelenmesi: Sivas ilinde bir alan araştırması. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 16-31.
- Aydın, K. ve Güloğlu, T. (2012). Türkiye’de nispi yoksulluğun sosyo-ekonomik analizi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 60, 89-118.
- Baker, J. L. ve Grosh, M. E. (1994). Poverty reduction through geographic targeting: How well does it work?. *World Development*, 22(7), 983-995.
- Bibi, S. ve Muller, C. (2008). Focused transfer targeting against poverty evidence from Tunisia. *Thema Working Paper*, 90, 67-76.
- Buchinsky, M. (1994). Changes in the US wage structure 1963-1987: Application of quantile regression. *Econometrica*, 62(2).
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2005). Poverty and social policy in contemporary Turkey. In *Boğaziçi University Social Policy Forum*.
- Bülez, A. ve Yüksel, A. (2017). Erciş’te sosyal riski azaltma projesi kapsamında şartlı nakit transferi alan kadınların mediko-sosyal durumları ve şartlı nakit transferi alma koşullarının değerlendirilmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1573-1588.
- Cafri, R. (2009). Adana ilinde yoksulluğun analizi: Sınırlı bağımlı değişkenli modellerle bir inceleme. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Ana Bilim Dalı, Adana*.
- Çağlayan, E. ve Astar, M. (2012). A microeconomic analysis of household consumption expenditure determinants for both rural and urban areas in Turkey. *American International Journal of Contemporary Research*, 2(2), 27-34.

- Canbay, T. ve Selim, S. (2010). Türkiye’de hanehalkı yoksulluğu. *Ege Akademik Bakış*, 10(2), 627.
- Çelikay, F. ve Gümüş, E. (2014). Sosyal harcamaların yoksulluk üzerine etkileri: Ampirik bir inceleme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 127-138.
- Dama, N. (2016). Türkiye’de sosyal yardımların sosyal refah üzerindeki etkisi. (Doktora tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Daşlı, Y. (2015). Sosyal yardımların sorunlu alanı: Muhtaçlık Tespiti. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39(2), 136-151.
- Datt, G., Simler, K. R., Mukherjee, S., ve Dava, G. (2000). Determinants of poverty in Mozambique: 1996-97 (No. 583-2016-39656).
- Davino, C., Furno, M. ve Vistocco, D. (2013). Quantile regression: Theory and applications. United States of America: John Wiley & Sons.
- Doğan, A. (2016). Sosyal yardımların yoksulların siyasal tercihinin etkisi: Kent yoksulları üzerine bir araştırma. 9(3), 69-89.
- Esenyel, C. (2009). Türkiye’de ve Dünya’da şartlı nakit transferi uygulamaları. (Sosyal yardım uzmanlık tezi). Ankara: TC Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Esping-Andersen, G. (1990). The three worlds of welfare capitalism. Great Britain: Princeton University Press.
- Furno, M. ve Vistocco, D. (2018). Quantile regression: Estimation and simulation. United States of America: John Wiley & Sons.
- Gezer, E. ve Birecikli, Ş. Ü. (2016). Türkiye’de kamu kaynaklı sosyal yardımlar: Sansürlü regresyon analizi. *Türk İdare Dergisi*, 482.
- Gürler, Ö. K., Emeç, H. ve Birecikli, Ş. Ü. (2017). Kamu destekli sosyal yardımlar üzerine ampirik bir çalışma: Türkiye örneği. *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 35, s. 97-114.
- Hacımahmutoğlu, H. (2009). Türkiye’deki sosyal yardım sisteminin değerlendirilmesi. (Devlet planlama teşkilatı uzmanlık tezi), Ankara.
- Hao, L., Naiman, D. Q. ve Naiman, D. Q. (2007). Quantile regression. United States of America: Sage.

- İpek, E.ve Sekmen, Ö. (2017). Effect of household heterogeneity on consumption expenditure: A simultaneous quantile regression analysis. *The Empirical Economics Letters*, 16(12).
- Karagöl, E. T., Yıldırım, J., Murat, A. T. A. N., Eralp, A., Güneş, F. ve Sungur, M. (2013). Türkiye’de sosyal yardım yararlanıcılarını belirleyen faktörler. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-22.
- Karagöl, E. T. ve Dama, N. (2015). Geçmişten günümüze sosyal yardımlar. *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 139.
- Kırloğlu, M. (2015). Sosyal ve ekonomik destek alan ailelerde yoksulluk, sağlık ve yaşam kalitesinin değerlendirilmesi: Konya örneği. (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kızılgöl, Ö. ve Üçdoğruk, Ş. (2011). 2002-2006 yılları arasında Türkiye’de yaşam standartları ve yoksulluğa ilişkin mikro ekonometrik analizler. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 379-380.
- Koenker, R. ve Bassett Jr, G. (1978). Regression quantiles. *Econometrica*, 46(1), 33-50.
- Koenker, R. ve Hallock, K. F. (2001). Quantile regression. *Journal of Economic Perspectives*, 15(4), 143-156.
- Koenker, R. ve Xiao, Z. (2002). Inference on the quantile regression process. *Econometrica*, 70(4), 1583-1612.
- Koenker, R. (2017). Quantile regression: 40 years on. *Annual Review of Economics*, 9, 155-176.
- Kutlu, D. (2015). Sosyal yardım hakkı tartışması: Türkiye’de bir “sosyal haksızlık” olarak sosyal yardımlar. VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, 365-382.
- Kutlu, D. (2016). Türkiye’de sosyal yardım ve istihdam ilişkisinin güncel boyutları: Kurumsal ve sosyolojik bir çözümleme. *Mülkiye Dergisi*, 40 (2), 101-141.
- Küçükali, A. (2015). Sosyal yardımların seçmen tercihleri üzerindeki etkileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 49-69.
- Lang, C., Barrett, C. B. ve Naschold, F. (2013). Targeting maps: An asset-based approach to geographic targeting. *World Development*, 41, 232-244.

- Løyland, B. (2016). The co-occurrence of chronic pain and psychological distress and its associations with salient socio-demographic characteristics among long-term social assistance recipients in Norway. *Scandinavian Journal of Pain*, 11(1), 65-72.
- Mukherjee, S. ve Benson, T. (2003). The determinants of poverty in Malawi, 1998. *World Development*, 31(2), 339-358.
- Öğülmüş, S. (2011). Sosyal yardım algısı ve yoksulluk kültürü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 26(26), 83-96.
- Pacek, A. ve Freeman, B. (2017). The welfare state and quality of life: A cross-national analysis.
- Pashardes, P. ve Polycarpou, A. (2011). Poverty and labour market participation of public assistance recipients in Cyprus. *Cyprus Economic Policy Review*, 5(1), 23-42.
- Ramraj, C., Shahidi, F. V., Sod-Erdene, O., Hildebrand, V. ve Siddiqi, A. (2019). The impact of social assistance programs on population health: a systematic review of research in high-income countries. *BMC Public Health*, 19(1), 2.
- Şantaş, F. (2017). Yoksulluk olgusu ve Türkiye’de yoksulluk ve hane refahının hds wealth index ile değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(2), 23-42.
- Sarısoy, İ. ve Koç, S. (2010). Türkiye’de kamu sosyal transfer harcamalarının yoksulluğu azaltmadaki etkilerinin ekonometrik analizi. *Maliye Dergisi*, 158, 326-348.
- Schady, N. R. (2002). Picking the poor: indicators for geographic targeting in Peru. *Review of Income and Wealth*, 48(3), 417-433.
- Shahidi, F. V., Sod-Erdene, O., Ramraj, C., Hildebrand, V. ve Siddiqi, A. (2019). Government social assistance programmes are failing to protect the health of low-income populations: evidence from the USA and Canada (2003–2014). *J Epidemiol Community Health*, 73(3), 198-205.
- Sigeze, Ç. ve Şengül, S. (2018). Türkiye’de yoksulluğun rassal etkiler multinomial logit model ile incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 503-521.

- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, (2020). 01 Mart 2020 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/> adresinden erişildi.
- Şeker, S. (2008). Türkiye’de sosyal transferlerin yoksulluk üzerindeki etkileri. (Devlet planlama teşkilatı uzmanlık tezi), Ankara.
- Şişman, Y. (2017). Türkiye’de sosyal politikanın dünü, bugünü: hayırseverliğin kurumsallaşması mı? Gelişim mi?. Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(2), 1-22.
- Taşçı, F. (2007). 1980 sonrası Türkiye’de sosyal yardımların analizi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Taşçı, F. (2017). Türkiye’de sosyal politika ve dönüşüm: Zihniyet, aktörler, uygulamalar. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 28-38.
- Tatlıldil, H. ve Demirağ, İ. (2014). Türkiye’de yoksulluğun sosyo-ekonomik ve demografik değişkenlerle ilişkilerinin lojistik regresyon ve mars yöntemleri kullanılarak incelenmesi. Tisk Akademi, 9(17).
- Tekindal, M. (2018). Türkiye’de sosyal yardımların yapısal işlevsel yaklaşıma göre analizi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 29(2), 335-362.
- TÜİK (2008). Tüketim harcamaları, yoksulluk ve gelir dağılımı, Ankara.
- TÜİK (2015). Hanehalkı Bütçe Anketi, Ankara.
- Ulutaş, Ç. Ü. (2017). Türkiye refah rejiminin dönüşüm sürecinde sosyal yardım sistemi. Emek Araştırma Dergisi (GEAD), 8(12), 27-48.

EKLER

Ek 1. Kantil Regresyon Sonuçları 2004-2014

Değişkenler	Q10	Q25	Q50	Q75	Q90
Cinsiyet	-82.226	-660.24*	-1486.7*	-2028.8*	-2360.0*
Yaş	2.0849*	5.895*	31.530*	50.374*	-20.863
Eğitim Durumu	-1.0355*	-1.160	-6.5358	53.824*	106.65
Medeni Durum	-142.63	-323.25*	-310.88*	-426.47*	-441.52*
Çalışma Durumu	-3.7081** *	16.047	-130.9*	-403.7*	8-84.6*
Konut Sahibi	-.0308	.9344	8.7513***	54.616*	279.42*
Hanehalkı Büyüklüğü	-2.079*	-3.1905*	-14.480*	-29.225*	-67.28*
Toplam Harcama	-.0007*	-.0046*	-.01345*	.04624	.3662*
2005 YILI MODEL TAHMİN SONUÇLARI					
Cinsiyet	-152.72*	-770.90*	-1711.2*	-2349.9*	-3516.5*
Yaş	3.3753*	10.061*	32.89*	49.27*	69.22**
Eğitim Durumu	-1.6290*	-3.819	-9.801	58.455	271.66*
Medeni Durum	-30.129*	-151.6*	-325.6*	-215.8*	128.68
Çalışma Durumu	-3.0053*	7.7498	-90.19*	-502.0*	-820.7*
Konut Sahibi	1.366*	6.7660*	36.181*	147.39*	340.43*
Hanehalkı Büyüklüğü	-1.956*	-4.0241*	-18.887*	-42.61*	-79.88*
Toplam Harcama	-.0012*	-.00478*	-.01691*	.05281*	.2849*
2006 YILI MODEL TAHMİN SONUÇLARI					
Cinsiyet	-16.582	-451.9*	-1624.0*	-2273.3*	-2746.8*
Yaş	4.3464*	12.20*	35.083*	57.189*	65.235
Eğitim Durumu	-1.8445*	-2.294**	-6.8322	40.671**	239.61*
Medeni Durum	-45.683	-225.15	-310.34*	-437.0*	-375.84*
Çalışma Durumu	-5.7088*	1.8674	-110.6*	-415.6*	-762.3*
Konut Sahibi	.82731* *	5.463*	34.760*	131.88*	447.89*
Hanehalkı Büyüklüğü	-2.2165*	-5.231*	-17.95*	-41.09*	-80.34*
Toplam Harcama	-.0018*	-.0073*	-.0245*	-.0257	.09636
2008 YILI MODEL TAHMİN SONUÇLARI					
Cinsiyet	-418.65*	-1343.3*	-2345.0*	-3463.4*	-4216.8*
Yaş	4.4237*	13.582*	37.164*	75.186*	79.119
Eğitim Durumu	-1.624*	-3.710*	-9.0359	48.669	150.32
Medeni Durum	.37216	-46.985	-80.764	-32.657	288.8**
Çalışma Durumu	-.25723	23.146	-359.92*	-1087.7*	-1609.0*
Konut Sahibi	2.3438*	1.3708	1.3494	-28.135	1.9851
Hanehalkı Büyüklüğü	-2.8889*	-6.060*	-21.704*	-53.436*	-120.5*
Toplam Harcama	-.00151*	-.00496*	-.01650*	-.03678	.2408**

2009 YILI MODEL TAHMİN SONUÇLARI

Değişkenler	Q10	Q25	Q50	Q75	Q90
Cinsiyet	-342.7*	-1035.2*	-1505.1*	-2047.3*	-2704.4*
Yaş	.7173	-1.6721	-4.8951	-3.1151	-47.623
Eğitim Durumu	2.749	45.347*	152.80*	282.45*	327.50*
Medeni Durum	-89.37***	-309.65*	-881.64*	-1359.0*	-1592.4*
Çalışma Durumu	-74.60*	-209.8*	-528.0*	-1014.2*	-1398.0*
Konut Sahibi	-3.4237	10.949*	29.117	73.139	57.345
Hanehalkı Büyüklüğü	-16.84*	-26.748*	-86.264*	-154.04*	-273.9*
Toplam Harcama	.00872*	.04679*	.17338*	.44028*	.9392*

2010 YILI MODEL TAHMİN SONUÇLARI

Cinsiyet	-435.6*	-1233.1*	-2001.2*	-2530.5*	-2452.2*
Yaş	-5.091*	-6.787***	-7.2555	16.564	22.164
Eğitim Durumu	10.15**	38.886*	78.018*	224.64*	446.91*
Medeni Durum	-172.0*	-501.43*	-751.18*	-1423.8*	-1897.7*
Çalışma Durumu	-52.69*	-184.5*	-660.8*	-1174.9*	-1438.4*
Konut Sahibi	22.16*	10.268	85.553*	147.03	42.259
Hanehalkı Büyüklüğü	-21.38*	-41.53*	-104.50*	-187.56*	-277.9*
Toplam Harcama	.00833	.05298	.1344*	.36215*	.8509*

2012 YILI MODEL TAHMİN SONUÇLARI

Cinsiyet	-637.9*	-1664.9*	-2620.3*	-3694.4*	-3409.7*
Yaş	5.3634	-.74146	-19.806	8.3736	-138.9*
Eğitim Durumu	10.799	40.262*	153.89*	283.26*	290.9**
Medeni Durum	-98.55*	-232.3*	-776.73*	-1151.6*	-1862.1*
Çalışma Durumu	-85.88*	-369.4*	-960.4*	-1499.4*	-2183.4*
Konut Sahibi	-2.959	25.775*	59.020	28.885	355.5*
Hanehalkı Büyüklüğü	-26.65*	-48.45*	-124.22*	-248.9*	-394.2*
Toplam Harcama	.0133*	.0194*	.1283*	.42827*	1.310*

2013 YILI MODEL TAHMİN SONUÇLARI

Cinsiyet	-631.99*	-1479.4*	-2168.9*	-2984.0*	-3181.4*
Yaş	8.5304*	11.680	24.332	-27.522	-139.5*
Eğitim Durumu	5.4555	64.726*	151.78*	531.73*	702.1*
Medeni Durum	-500.1*	-1053.0*	-1582.3*	-2035.2*	-2393.0*
Çalışma Durumu	-82.13*	-247.2*	-864.4*	-1660.2*	-2129.5*
Konut Sahibi	-2.250	6.542**	83.93**	262.94*	317.4*
Hanehalkı Büyüklüğü	-21.24*	-46.47*	-123.97	-242.6*	-426.8*
Toplam Harcama	.00401	.0154*	.0949*	.3240*	.90400*

2014 YILI MODEL TAHMİN SONUÇLARI

Değişkenler	Q10	Q25	Q50	Q75	Q90
Cinsiyet	-1285.7*	-2357.0*	-3407.9*	-3370.4*	-4153.7*
Yaş	10.379*	14.749	35.580	-19.448	4.1141
Eğitim Durumu	10.888	66.646*	233.97*	503.11*	710.57*
Medeni Durum	-458.73*	-1101.8*	-2103.7*	-2981.7*	-3714.8*
Çalışma Durumu	-110.5*	-253.5*	-837.5*	-1666.6*	-1869.2*
Konut Sahibi	31.177*	37.16***	138.58*	42.418	-488.0*
Hanehalkı Büyüklüğü	-35.02*	-70.492*	-162.2*	-318.3*	-471.9*
Toplam Harcama	.01170*	.05549*	.18722*	.46656*	1.268*

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Behice CANATAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Kayseri 23/11/1992

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İktisat Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi, İktisat ABD
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce / İyi
Bilimsel Faaliyetler : E. İPEK ve B. CANATAN (2018). “Türkiye de Sosyal Yardımlardan Faydalanan Hanehalklarının Demografik Yapısı”, International Conference on Empirical Economics and Social Sciences, Bandırma, Türkiye.

İletişim

Telefon : 05077185623
E-posta adresi : canatanbehice@gmail.com

Tarih : 22/05/2020